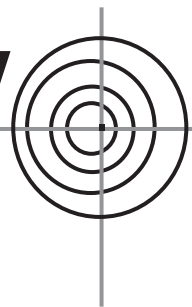

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

5. číslo, listopad 2013, cena: 25 Kč

■ Ježíš shlíží na polské město Przemyśl. Líbí se mu tamní socha dobrého vojáka Švejka? Vidí až do nedalekého Lvova?

Foto: Tomáš Fošum

Přečtěte si v čísle:

- ☞ **Téma: Křesťanství ve středoevropské politice**
- ☞ **Středoevropští mediální magnáti**
- ☞ **Das Filmfest: když české kino mluví německy**

● Úvodník	
(Křesťansko)demokratický střed (Tomáš Fošum)	3
● Česko:	
Babiš ve vládě? Nutná léčba šokem (Tomáš Fošum)	4
● Téma: křesťanství ve středoevropské politice:	
Sonda do nedávného vývoje Rakouské lidové strany (Miroslav Šepták)	5
Lidovci po vítězné bitvě. A na křižovatce (Petr Zenkner)	7
Bude ve Varšavě Budapešť? (Tomáš Fošum)	10
Slovenská politika a církev: vzpomínání na slavnou minulost? (Igor Blahušiak)	13
● Politika a společnost:	
Papež František: středoevropské průsečíky a mimoběžky (Josef Mudra)	14
Berlusconioho středoevropští epigoni (Mariana Pítrová)	16
České armádní zakázky: málo muziky za hodně peněz (Ladislav Havelka)	18
● Historie a současnost:	
Odkaz Jednoty bratrské (Marie Bydžovská)	20
Populární téma: Cyril a Metoděj (Kateřina Hamplová)	22
Tři příběhy proti strachu (Marie Jüptner Medková)	23
Čechy, Západ a křesťanství (Jan Holovský)	26
● Kultura:	
V Praze a Brně se kina v poklidu rozmluvila německy (Jana Růžicková)	28
Současná polská fotografie aneb kulturní štace ve Varšavě (Magda Juránková)	29
● Zraněná města:	
Kdo kácel v lesíku mého dětství? Krkonoše a ti „druzí“ (Jan Jüptner)	30

● Demokratický střed ●

5/2013, vydáno v listopadu 2013, ročník II.

adresa: Petr Zenkner, Koněvova 240, Praha 3, 130 00

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, **web:** www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Magda Juránková, Kateřina Hamplová, Tomáš Orlík

grafická úprava: LUSEL, **kresby, fotomontáže:** Pavel Lukáš

vydavatel: občanské sdružení Demokratický střed

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4x ročně

(Křesťansko)demokratický střed uvádí...

Právě jste se začeti do posledního letošního čísla Demokratického střed(tu). Vzhledem k době adventní jsme se rozhodli zdůraznit křesťanské kořeny střední Evropy. A tak se odkazy na křesťanství prolínají celým tímto číslem. Hlavním tématem čísla jsou politické strany, které buď z křesťanských hodnot vycházejí, nebo to alespoň úspěšně předstírají. Miroslav Šeptař představuje Rakouskou lidovou stranu, jež v poslední době poněkud ztrácí lesk. To její česká obdoba, KDU – ČSL, se po třech letech pobytu za zdmi Sněmovny zase dostala dovnitř, a pravděpodobně se bude podílet i na vládě. Portrét českých lidovců Vám též předkládáme, stejně jako profil polské konzervativní strany Právo a spravedlnost. Její předseda Jarosław Kaczyński sní o návratu do premiérského křesla, aby mohl změnit Polsko k obrazu svému. K tomu by však potřeboval získat ústavní většinu jako maďarský premiér Orbán. Může se jeho sen proměnit v realitu? Dočtete se o pár stránek dále. Na slovenskou politiku měli vždy velký vliv kněží. Dokládá to i článek Igora Blahušiaka.

Po dvou střeoevropských papežích sice nastoupil Argentinec s italskými předky, ale i on má k našemu regionu vztah. Věděli jste, že studoval v Německu a že si zde zamiloval jeden obraz? Nejen tohoto Františkova pouta ke střední Evropě si všímá Josef Mudra. Hned čtyři články s křesťanskou tematikou naleznete v rubrice Historie a současnost. Jan Holovský Vás přesvědčí, že je dobře, že se naše země stala součástí západní, latinské civilizace. Text Kateřiny Hamplové zase ukazuje, že na působení Cyrila a Metoděje se nelze dívat jen dnešní optikou Západ vs. Východ. Marie Bydžovská se zabývá odkazem Jednoty bratrské. Marie J. Medková sepsala portréty tří křesťanů, jejichž životní příběhy stojí za seznámení.

Jelikož nerazíme politiku monote-matických čísel, můžete si přečíst třeba články o střeoevropských mediálních magnátech, zbrojních zakázkách české armády, festivalu německého filmu Das Filmfest nebo o polské fotografii. Doporučujeme též pokračování seriálu Zraněná města, který zavítal tentokrát do Krkonoš. Jan Jüptner, jenž z těchto hor pochází, se na svůj

kraj podíval očima chlapce, jenž by byl zřejmě dodnes jeho krajanem, nebýt odsunu německého obyvatelstva z Československa po roce 1945.

Na závěr bych Vás chtěl znovu požádat, abyste se nám nebáli vystavit vysvědčení. Páté číslo našeho časopisu můžete ohodnotit známkou od 1 do 5 (jako ve škole, jednička je tedy nejlepší) na čísle 720 002 002. Stačí poslat SMS např. ve tvaru DES 1. Cena textovky odpovídá běžné ceně u Vašeho operátora, neplatíte nic navíc. Budeme rádi za každou zpětnou vazbu. Obracet se na nás můžete též prostřednictvím Facebooku nebo našeho redakčního mailu, který naleznete v tiráži. Takže pokud byste chtěli svým blízkým dát pod stromeček pěkný dárek v podobě ročního předplatného Demokratického středu (pouhých 150 Kč i s poštovným), rádi Vám pomůžeme vše zařídit. Přeji Vám příjemné čtení!

Tomáš Fošum

Pošlete SMS na číslo **720 002 002** ve tvaru **DES 1-5**

1 2 3 4 5

kde „1-5“ je známka jako ve škole. Chcete nám říci více?
Napište komentář za známku do SMS.
Cena SMS odpovídá běžné ceně u Vašeho operátora, neplatíte nic navíc

FRANTIŠEK X. HALAS

FENOMÉN VATIKÁN

Idea, dějiny a současnost papežství – Diplomacie Svatého stolce – České země a Vatikán

Druhé, rozšířené vydání rozsáhlé historické studie o nejmenším státu světa je rozčleněno do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá otázkou, proč a v jakém smyslu je římský biskup hlavou největší z křesťanských církví. Druhá kapitola podává historický přehled vývoje instituce papežství v jeho vztahu ke „světské moci“ až do zániku církevního státu v roce 1870. Třetí kapitola se věnuje moderní podobě Městského státu Vatikán po roce 1929 a zkoumá vedle vývoje jeho organizační struktury především proměny jeho mezinárodního postavení a podoby jeho diplomacie. Čtvrtá kapitola je pak věnována minulosti a přítomnosti vztahů mezi římským stolicí a českým národem v jejich politickém i náboženském rozměru.

Vázané, formát B5, 784 str. + 8 str. fotopřílohy, 598 Kč

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) nabízí široký výběr literatury z oblasti historie, společenských věd, filosofie a náboženství.

Na www.cdk.cz naleznete kompletní katalog knih CDK, všechny s 15%–25% slevou. Poštovné ani balné v ČR neučtujeme!

Objednávky: CDK, Venhuda 17, 614 00 Brno, tel.: 545 213 862, e-mail: objednavky@cdk.cz, www.cdk.cz

Babiš ve vládě? Nutná léčba šokem

V době uzávěrky tohoto čísla se teprve rozbíhala jednání mezi ČSSD, ANO a KDU-ČSL o sestavení společné vlády. V povolebním rozložení sil ve Sněmovně je to jediná vládní konstelace, která dává trochu smysl. ČSSD sice opět doslova utrpěla vítězství, ale na vládu čeká už skoro osm let. Pokud by nejsilnější levicová strana znovu zůstala mimo hru, jen by to prohloubilo deziluzi levicových voličů a rozvrat našeho politického systému, jehož symbolem je vzestup ANO. Tedy hnutí bez pevného programu, s poslaneckým klubem připomínajícím pravolevý ein-topf a především s nevypočitatelným Andrejem Babišem v čele.

Od počátku roku se zde vytvářel dojem, že dominátorem naší politické scény se stává prezident Miloš Zeman. Po pádu Nečasovy vlády si prosadil proti vůli parlamentu vládu, do které najmenoval své blízké. Rozdrobený parlament se nedokázal bránit i díky lhostejné veřejnosti, navíc se Zemanovi podařilo rozlomit ČSSD, která jeho vládu nesmyslně podpořila. Jenže jak se dnes ukazuje, prezidentovi spíše přálo štěstí, než že by se jednalo o nějaké geniální strategické tahy. Po volbách, kdy jeho „Zemanovci“ opět neprošli do parlamentu a jeho spojenci v ČSSD totálně zbabrali odstranění prezidentem nemilovaného předsedy Bohuslava Sobotky, se zdá být silně oslaben. K tomu se přidávají zdravotní potíže, které jen umocňují Zemanovy negativní vlastnosti jako pomstychtivost, ješitnost a sebestřednost. Bezpochyby i v budoucnu využije každé příležitosti, aby škodil. Nemusí jmenovat Sobotku premiérem, může bránit Babišovi vstoupit do vlády bez negativního lustračního osvědčení. Pokud si strany ve Sněmovně nechají podobné věci líbit, může ovíněný panovník znovu získat ztracenou moc. Nyní se to ale nezdá příliš pravděpodobné. Zájem na oslabení prezidenta spojuje ANO, KDU-ČSL, TOP 09 i ODS. Pokud se k nim přidá většina ČSSD, což momentálně není vyloučeno, prezidentské pravomoci mohou být záko-

nem omezeny. Minimálně jako reálná hrozba to může na Zemana platit.

Vlk za branami

Novým dominujícím mužem české politiky se stal Andrej Babiš. Zachmuřený, šedý vlk s problematickou komunistickou minulostí, nelítostný byznysmen, který si myslí, že stát lze řídit jako firmu. Nelze. Nicméně je důležité, aby si to majitel chemiko-potravinářsko-mediálního koncernu Agrofert co nejdříve vyzkoušel. Jistě, propojení politiky, byznysu a médií v jeho podání vyvolává obavy. Jenže Babiš už nestojí před branami, on je uvnitř. Ve volbách získal skoro dvacet procent, a pokud zůstane v opozici, bude mít velkou šanci příští volby vyhrát. Babiše není radno podceňovat. Dlouho se zdálo, že se v politice zesměšní. Skutečně „prskal jak Pepa v hospodě“, jak trefně před dvěma lety napsal tehdy nezávislý komentátor, dnes Babišův spolupracovník Martin Komárek. S každým dalším televizním vystoupením se zdálo, že se musí zničit. Skákal lidem do řeči, vypadal chvílemi jako cvok. Ještě v loňských senátních volbách jím podporovaní kandidáti zcela propadli. Jenže stačili američtí poradci, profesionálně vedená kampaň, totální rozvrat středopravé koaliční vlády započatý policejním zásahem, Babišova cílevědomost a ochota na sobě pracovat, a všechno je jinak.

Nyní je Andrej Babiš v ideální pozici. ODS a TOP 09 si lízají rány po výrazné ztrátě hlasů oproti minulým volbám. ČSSD zůstane rozpolcena, na čemž v blízké budoucnosti nic nezmění ani odstranění Michala Haška z vedení strany. Komunisté sice ve volbách získali, ale nikdo je nepotřebuje, snad kromě ČSSD. Obskurní hnutí Tomia Okamury bude asi tak vlivné, jako byli dříve Sládkovci. KDU-ČSL sice sní svůj sen o CDU-CSU, ale to se nezdá být v české společnosti reálné. Babiš je „nový“ a politikou „neušpiněný“. Přes všechna rizika spojená s jeho osobou je třeba ho obtížit vládní zodpovědností. Scénář ANO ve vládě, ale bez

Babiše není šťastný, neboť předseda hnutí by si mohl snáze mýti ruce nad pravděpodobnými neúspěchy. Lidé se musí přesvědčit, že Andrej Babiš není spasitel. Je totiž velice pravděpodobné, že případná koaliční vláda za Babišovy účasti bude sužována spory. Majitel Agrofertu je zvyklý rozhodovat a tvrdě vyjednávat, přičemž není zvyklý prohrávat. Stačí si vzpomínout, jak postupoval při svých různých akvizicích. Když veřejně prohlásil, že nějakou firmu nekoupí, dost často byla za pár dní jeho. Umí bluffovat, což ostatně předvádí i v politice, když se netají tím, že nemá cenu sepisovat nějaké volební programy. Situace se na politické scéně přece mění každým okamžikem, proč se tedy dopředu vázat, co budu dělat třeba ve zdravotnictví nebo s důchody. S takto nevypočitatelným partnerem se povládne velice obtížně, ale v opozici by byl daleko nebezpečnější.

Na Babiše samozřejmě číhá v politice řada rizik. Tím největším je předpokládaný rozpad jeho poslaneckého klubu, který je složen z nesourodých osobností, z nichž některým se může brzy začít zajídat předsedův autoritářský styl. Pokud by se klub rozpadl při vládní účasti ANO, byl by pro Babiše problém to vysvětlit voličům. Ti totiž zpravidla nejednotnost stran, kvůli nimž padla vláda, trestají. Pokud by se však klub drolil v opozici, nebude pro Babiše asi velký problém veřejnost přesvědčit, že se jedná o úplatné zrádce, kteří budou na kandidátkách nahrazeni důvěryhodnými lidmi.

O co tu kráčí?

Proč vlastně Andrej Babiš do politiky vstoupil? Určitě ne výhradně kvůli svým obchodním zájmům. Motivuje ho především snaha všem ukázat. Přestože se během dvaceti let stal jedním z nejbohatších lidí v této zemi, stále představoval pro zdejší elity páriu – bývalý komunista a estébák, jenž ke svému majetku přišel bůhvíjak. Zkrátka Babišovi scházela společenská prestiž, navíc vstup do politiky pro něj představuje novou životní výzvu. Dokázal vystihnout okamžik, kdy komunistická minulost už pro

■ „Hlasuji, jak chce předseda“. Zdroj: Anobudelip.cz

většinu společnosti nepředstavuje nepřekonatelnou zátěž. Zkrátka jeho motivace nemusí být pouze temné.

Velkým minusem Andreje Babiše je ovšem fakt, že buď nerozumí liberální demokracii, nebo ji chce zničit. Jinak by pochopil, že vláda odborníků není možná, protože každý z nich vidí pouze svou oblast a nějaké vyvažování zájmů ve společnosti je jim cizí. Navíc, kdo je odborníkem či úspěšným podnikatelem? Babiš se tváří jako úspěšný člověk, jenž vybudoval svou firmu od nuly. To ale není pravda, neboť na počátku za problematických okolností převzal byznys jedné ze státních firem zahraničního obchodu.

Liberální demokracii podmiňují svoboda projevu a nezávislost médií. Babiš coby mocný podnikatel a politik tak přece nemůže vlastnit dvoje vlivné noviny! Pokud by byly jeho úmysly pouze počestné, okamžitě by se vydavatelství Mafra zbavil. Z obchodního hlediska totiž jeho nedávna akvizice vzhledem ke klesajícímu prodeji novin nedává smysl. Takto jen přispívá ke krizi na tuzemském mediálním trhu, kde už s výjimkou levicového Práva neexistuje seriózní celostátní deník bez nezpochybnitelného vlastníka.

Babiš navíc svou antipolitickou rétorikou pomáhá bourat v civilizovaném světě osvědčený politický systém postavený na střídání středopravých a středolevých koalic (resp. stran) u vlády. Přesto zopakujme: kostky jsou vrženy a je nutné dát Babišovi šanci ukázat, co umí. Stejně jako se nemocné tělo brání horečkou před zákeřným virem, také případné autoritářské tendence kohokoli z politiků by měly vybudit občanskou společnost k obranné reakci. Zde spočívá velká šance pro dvě středopravé strany, které v minulých letech vládly a nyní dostaly šanci k rekonvalescenci v opozici. Společnosti by nejvíce prospěly tím, kdyby se přestaly navzájem požídat a pokusily se spojenými silami vybudovat nějaký smysluplný projekt pro lidi, kteří považují svou zemi za nedílnou součást Západu, a to nejen formálně skrze členství v NATO a EU. S chutí do toho, horečka už stoupá.

Tomáš Fošum

Sonda do nedávného vývoje Rakouské lidové strany

Křesťanskodemokratický proud zastupuje na jih od českých hranic Rakouská lidová strana (ÖVP), která patří dlouhodobě mezi dva nejsilnější hráče tamní politické scény. Poslední dobou však poněkud ztrácí někdejší lesk.

Risk není vždy zisk

Příznaky současného pozvolného pádu ÖVP lze výrazněji rozeznat po nečekaném vyústění parlamentních voleb v roce 2006. Lidovci prohráli překvapivě souboj o první místo s dlouholetým rivalem (mnohdy také spojencem) sociální demokracií (SPÖ). Charismatického Wolfganga Schüssela, jenž výrazně přispěl k modernizaci strany zlepšením politického marketingu a větším důrazem na programové priority, nahradil Wilhelm Molterer. Po volbách vedení lidovců utvořilo se socialisty tzv. velkou koalici. Součinnost obou partnerů prakticky od počát-

ku připomínala účelové spojenectví. Namísto konstruktivního dialogu patřily k dennímu pořádku rozmlísky a spory. Nedočkavý Molterer zarisoval. Využil silného vnitrostranického pnutí uvnitř SPÖ a vypověděl koaliční spolupráci v momentě, kdy průzkumy veřejného mínění předpokládaly první místo lidovcům.

Předčasné parlamentní volby na podzim 2008 nepřinesly straně očekávaný efekt. ÖVP nezvládla předvolební kampaň; nedokázala najít profilující téma, rovněž Molterer působil nevýrazně, jakoby si byl jist vítězstvím. Kromě toho lidovci ve snaze odebrat voliče dalším pravicovým subjektům – Svobodným a Svazu pro budoucnost Rakouska – nevěrohodně pořádali proticizinecké tirády. Voliči „odměnili“ ÖVP nejnižším počtem hlasů od roku 1945, což stačilo opět jen na stříbrnou medaili. Molterer musel zamířit do politického důchodu.

Nečekaný konec nové naděje lidovců

Straně při historickém minimu popularity přece jen svítla naděje. Moltererův nástupce Josef Pröll uzavřel koalici s vítězem voleb socialistou Wernerem Faymannem. Nový šéf ÖVP zastavil pád voličských preferencí aplikací prozíravé taktiky. Namísto hádek prosazoval spolupráci. Usiloval také o to, aby lidovci neztratili profil kompetentního subjektu v ekonomických otázkách a současně prosadili většinu programových priorit. Pröllovi nebylo možné upřít rovněž určité charisma, takže stačilo „jen“ dobře zvládnout předvolební kampaň a mohl zaujmout místo spolkového kancléře. Jako blesk z čistého nebe zapůsobila na jaře 2011 zpráva, že ze zdravotních důvodů odchází z politiky. Strana musela kvapně hledat nástupce. Nakonec zvolila zkušeného Michaela Spindeleggera.

pokračování na straně 6

dokončení ze strany 5

■ Vídeňská ÖVP se v předvolební kampani vymezila vůči sociální demokracii a Zeleným. Poukazovala na negativa jejich společné vlády na místní radnici. Foto: Miroslav Šepták

Neúspěšná mise

Nový předseda ÖVP přicházel s pověstí věčného a nevýrazného politika se zaměřením na hospodářská témata. V minulosti působil v čele lidoveckých odborů nebo jako ministr zahraničí. Ačkoli dbal na dodržení konstruktivního ovzduší v rámci velké koalice, postupem času stále častěji upíral diskrétní pohledy na křeslo spolkového kancléře.

Jak by na tom ÖVP mohla být pod jeho vedením, naznačily v supervolebním roce 2013 hned čtyři volby na zemské úrovni. Lidovci při nich rozhodně neoslznili – ve všech případech zaznamenali úbytek přízně. Strana účelovým optimismem chtěla mobilizovat členskou základnu a elektorát, když mírné ztráty vydávala za vítězství. Spindelegger po těchto „úspěších“ dokonce vyhlásil rok 2013 za rok ÖVP.

Sestupný trend podpory lidovců mezi obyvateli alpské země pokračoval i v souvislosti se zářijovými parlamentními volbami. Velkou mírou k němu přispěla nevydařená předvolební kampaň. ÖVP udělala v jejím průběhu více chyb než před pěti lety, byť nebyla v právě záviděníhodné situaci. Na jedné straně se museli lidovci důsledně vymezit vůči koaličnímu partnerovi, na druhé straně nemohli výsledky vlády bezmezně kritizovat. ÖVP zahájila bitvu o mandáty v celostátním parlamentě sázkou na propagaci dostupného bydlení a snížení daňové zátěže obyvatelstva. V obou případech přestřelila. Bydlení patří mezi klasická levicová témata, daně pomohla zvýšit v rámci balíčku pro stabilizaci rakouské ekonomiky. Také ústřední volební slogan o rozhybání hospodářství působil nevěrohodně. Někteří voliči se právem ptali, co dělala strana během uplynulých 27 let, kdy spravovala nepřetržitě ministerstvo hospodářství?

Michael Spindelegger se netajil tím, že chce být kancléřem. Nebylo by nic zvláštního stylizovat se do role vyzyvatele. Předseda ÖVP ale nedokázal voličům jasně říci, co by právě on udělal lépe a jinak než úřadující šéf rakouské exekutivy Werner Faymann. Lídr lidovců navíc dokázal zamotat hlavy mnohým voličům svým nekonzistentním vystupováním v ostře sledovaných televizních duelech. Jednou zvolil image seriózního politika, jindy zase překypoval nezvyklým důrazem. Strana také nepochybně doplatila na značnou konkurenci na pravém středu. Kromě nich zde o voliče bojovali Svobodní, Tým Stronach, liberální Nové Rakousko (to mimochodem ÖVP zcela podcenila) a Svaz pro budoucnost Rakouska. Poslední zářijovou neděli museli lidovci přijmout trpkou porážku – historicky nejhorší výsledek od konce druhé světové války. Bezmála 133 000 hlasů je dělilo od vysněného vítězství, dokonce jim na záda dýchali nečekaně silní Svobodní.

Kurz místo Spindeleggera?

Lidovci budou muset najít komplexní odpověď na jednoduchou otázku – co učinit, aby opět ve volbách netahtali za kratší konec. Aktuálně zvolená strategie nedává příliš optimismu do budoucna. V zemi pod Alpami pravděpodobně dojde k obnovení koalice SPÖ-ÖVP a ačkoli obě strany slibují spolupráci „nového typu“, stěžejí tento cíl dosáhnou s téměř identickým personálem. Spindelegger jako lídr a uchazeč o post kancléře selhal, a proto měl dobrovolně odstoupit. Pokud bude jedničkou lidovecké kandidátky u příležitosti příštích parlamentních voleb, tak tím strana dává jasný signál voličům, že není schopna personální inovace. Cožpak nemá ÖVP mladé, „neokoukané“ tváře? Najde se nový Wolfgang Schüssel nebo Josef Pröll? Lidovci potřebují získat image dynamické síly se značnou kompetencí v ekonomických otázkách. Jinak hrozí prohloubení nelichotivého trendu z posledních let, tj. další úbytek voličské přízně, ostatně v pravostředových vodách se pohybují zdatní konkurenti v podobě Svobodných a Nového Rakouska.

Spindeleggerovi roste uvnitř strany schopný nástupce, otázkou zůstává, zda není ještě příliš brzy, aby převzal tak prestižní a odpovědnou funkci. Je jím teprve 27letý Sebastian Kurz naposledy zastávající pozici státního sekretáře pro integraci na ministerstvu vnitra. Kurze kroužkovali Rakušané při zářijových volbách nejvíce ze všech kandidátů. Obdržel o 10 470 preferenčních hlasů více než Spindelegger. Vyslyší strana přání lidu? Ano, není to příliš pravděpodobné; jednalo by se totiž o velmi riskantní variantu, ale někteří jedinci rostou s úkoly, před které jsou postaveni. Proč nezkusit po sérii neúspěchů něco odvážného a neotřelého? Odpověď, zda má k tomu ÖVP potřebnou dávku odvahy, dají následující měsíce ba až roky.

Miroslav Šepták

Lidovci po vítězné bitvě. A na křižovatce

V říjnu 2013 se KDU-ČSL po třech letech opět vrátila do parlamentu, když ji volilo 336 970 lidí. Nadšení nad ziskem 14 mandátů by však nemělo zakrýt fakt, že lidovci dostali od řady voličů bílko šek, který musí ještě proplatit.

Křesťansko-demokratický proud je součástí české politiky od konce 19. století, kdy pod vlivem encykliky Rerum Novarum (O nových věcech) z roku 1891 začaly vznikat katolické politické strany. A že se katolíci jak v Čechách, tak na Moravě činili. Typickou charakteristikou pro období Rakousko-Uherska je rozdrobenost. Překonat se ji podařilo až v roce 1919, kdy vznikla Československá strana lidová (ČSL). Jejími hlavními figurami se stali Jan Šrámek (1870-1956) a Bohumil Stašek (1886-1948), oba katoličtí kněží.

3 katolické proudy

Šrámek i Stašek reprezentovali názorové proudy politického katolicismu typické pro celou Evropu - křesťansko-sociální a konzervativní. Oba proudy po roce 1918 spojovala snaha bránit se antiklerikalismu, ve 20. letech tak typickému pro Československo, v jehož čele stál prezident vyznávající heslo „Tábor je náš program“, a jehož ministrem školství byl Gustav Habrman, člen ateistické Volné myšlenky. Příkladem tehdy silného názoru může být třeba brožura „Proč český člověk nemůže být římským katolíkem?“ od divadelní kritičky Pavly Buzkové. „My Češi musíme státí nesmiřitelně proti katolicismu právě proto, že jsme demokraté a pokrokovci,“ sdělovala a vyčlenila z českého národa miliony lidí, které považovala za nespolehlivé. Je realitou, že katolic-kou církev tehdy opustila asi pětina lidí, nejvíce v Čechách, méně na Moravě a téměř vůbec na Slovensku a v německých mluvících oblastech. Celkem šlo asi o 1,4 milionu lidí.

Obratnou Šrámkovou parlamentní politikou se straně lidové postupně podařilo ustát „kulturní boj“ proti

katolickým „samozvancům a zaprodancům“. Nepochybně tomu napomohl i solidní volební výsledek ČSL, která v roce 1920 získala celkem 7,5 % a 464 339 hlasů, a nutnost získat lidovce pro vytvoření parlamentní většiny. Bez nich by totiž žádná vláda založená na československých a demokratických stranách nevznikla. V letech 1921-1938 tak jsou lidovci součástí všech vlád, kromě úřednických. Šrámek nepochybně využíval postavení strany, na druhé straně ho nikdy nezneužil proti republice, již považoval za svou. Vždy hájil demokratickou politiku proti komunistům a fašistům, ve 30. letech aktivně vystupoval na obranu Československa, podobně jako Stašek, který nakonec skončil za okupace v koncentračním táboře.

Šrámek byl znám jako zastánce umírněné, pozitivní a konsensuální politiky s ohledem na české „husitské“ prostředí. Jeho parlamentní politika samozřejmě měla svoje kritiky. Opoziční postoje prosazovala hlavně česká zemská organizace. Její představitel Bohumil Stašek kritizoval kompromisy se socialistickými stranami a Masarykem. Upřednostňoval spolupráci s pravici. „Katolická strana jistě se nevzdá své úlohy býti

uprostřed a vyrovnávati protivy jednotlivých krajních křídel. Ale je otázka, s kterým z těchto křídel může navázati styk užší, protože její politická moc není tak velká, aby mohla rozhodovati sama,“ napsal Staškovi blízký měsíčník mladých lidovců Třetí generace v roce 1933 o volbě mezi socialisty a občanskými stranami. Stašek podporoval také vytvoření katolického bloku se slovenskými lidovci Andreje Hlinky a německými i maďarskými křesťanskými stranami, s ambicí, aby se stal hlavní politickou silou v Československu. „Katolíci jsou největším sdružením lidí s jednou ideou. Nejsou si však této své ohromné síly vědomi,“ napsala Třetí generace.

Šrámek v možnosti funkčního katolického bloku nevěřil a dával přednost „svým“ kompromisům. Za to ho kritizoval ještě jeden proud, který, ač byl politicky bezvýznamný, byl hodně slyšet. Tvořili ho katoličtí spisovatelé a někteří aktivní laici. Jejich tribunem byl spisovatel Jaroslav Durych a platformou časopis Rozmach. Jejich názor vyjadřovala sarkastická otázka „Proč

pokračování na straně 8

■ Vyfoceno ve městě, kde trávil dětství Radola Gajda.

Foto: Gita Vašíčková

pokračování ze strany 7

nejsem lidovcem“. Odpověděli si na ni: „Předně proto, že jsem katolík, za druhé proto, že jsem Čech“. Durych přirovnával strategii lidovců k účtě ke klobáskám, hanáckému zeli a prdelačce; „tím jest... vyčerpán obsah duchovních zájmů našeho ‘vždy věrného‘ katolic-tva.“ Střízlivější názor tohoto proudu na lidovce by se dal označit jako nutné zlo.

Středová pozice

Po listopadu 1989 se lidovci dostali do podobné pozice jako v říjnu 1918, protože mnozí na ně hleděli optikou účasti strany v Národní frontě. Jenže, i díky tomu přetrvala organizační struktura ČSL. Na rozdíl od dalšího satelitního člena fronty, Československé strany socialistické, zůstalo lidovcům něco důležitějšího – zájmy, které mohli reprezentovat, a členská základna. Existoval také velký rozdíl mezi kolaboranty ve vedení typu Josefa Plojgara nebo posledního předsedy Zbyňka Žalmana a řadovými členy pokoušejícími se v rámci strany zachovat základní křesťanské principy. Na druhou stranu, ještě větší úctu by mělo mít počínání katolických chartistů, jako byl Václav Benda, který se pokusil vytvořit konkurenční Křesťanskou demokratickou stranu (KDS), nebo Jan Sokol, později spolupracující s Josefem Luxem.

Současnou KDU-ČSL utvořily dvě zásadní secese. V roce 1992 odešel ze strany expředseda Josef Bartončík a založil si Křesťansko-sociální unii. Spolu s ním ze strany vymizel výrazněji levicový proud, kompromitovaný navíc konfidentstvím Bartončíka s komunistickou Státní bezpečností (StB). Polemika o jeho vině, či nevině stranu rozdělila a nadále kolem ní vytvářela odér člena Národní fronty. Josef Lux mohl teprve po roce 1992 začít se skutečnou transformací strany ve středový subjekt a programově ji modernizovat. Lux se pokoušel vytvářet z lidovců alternativu vůči ODS a ČSSD – tehdy pod vedením Václava Klause a Miloše Zemana.

Druhou zásadní secesí byl v roce 2009 odchod více pravicového proudu symbolizovaného osobou „dávla“ Miroslava Kalouska. Ten za důvod rozchodu označil program KDU-ČSL, kde „převládaly postoje socialistů chodících do kostela.“ Jako glosa vynikající a pro odlišení konzervativní TOP09 od lidovců pro volby v roce 2010 zásadní. Kalousek tento rok na svém Facebooku přiblížil i důvody, proč v roce 1984 do ČSL vstoupil: „Byla to jediná legitimní možnost, jak veřejně prezentovat jiný než marxistický světový názor. Pro jeho prezentaci v disentu jsem já měl příliš málo odvahy a dissent příliš mnoho marxistů,“ napsal.

KDU-ČSL pro 21. století

Josef Lux chtěl z KDU-ČSL vytvořit nekonfesijní stranu spojující lidi blízké křesťanským hodnotám. Luxovy představy o moderní straně vystihoval „Program křesťansko-demokratické politiky pro 21. století“, přijatý na sjezdu v Hradci Králové v září 1997. Jen čtvrt roku před pádem Klausovy vlády. Historik Jaroslav Šebek napsal, že nešlo pouze o návazání na Šrámka a třetí cestu mezi liberalismem (nyní ODS) a socialismem (nyní ČSSD). Lux chtěl KDU-ČSL zbavit nálepky satelitní strany KSČ, o návrat do časů 1. republiky ale neusiloval. Nehodlal budovat katolický skanzen. Je to dobře vidět na jeho pozitivním postoji k evropské integraci, kterou neodděloval od euroatlantické spolupráce, a na reflexi procesu globalizace. Lux neměl „kotlinové“ myšlení a hlavně byl ochoten naslouchat jiným a využívat jejich názory. Zároveň si uvědomoval, že pokud má strana dlouhodobě přežít, nemůže v poměrně sekularizovaném českém prostředí spoléhat jen na tradiční venkovské oblasti, ale musí proniknout do měst a získat mladé lidi.

Pro řadu lidí se Lux stal v 90. letech symbolem „hada na tři“. Část obdivovatelů Václava Klause mu nemůže zapomenout, že byl jedním z prvních, kteří mu nastavili zrcadlo a řekli, že král je nahý. Lux komplikoval ekonomickou transformaci. Ze zpětného pohledu ale nemohl jinak. Zastával princip osobní odpovědnosti jednotlivce, ale spolu se solidaritou, stabilitu společnosti viděl v silné střední třídě a fungující rodině, a hlavně nepodceňoval občanskou společnost. Podobně jako Václav Havel byl citlivý na signály nedůvěry lidí v to, zda jde společnost správným směrem.

Čtyřkoalice

Josef Lux se snažil otevírat KDU-ČSL nestraníkům, hlavně z bývalého „havlovského“ Občanského hnutí. Zároveň si ale uvědomoval, že musí postupovat pomalu. První větší možností byly senátní volby v roce 1996. Na opoziční smlouvu mezi ODS

volby	% hlasů	počet hlasů	mandáty
2013	6,78	336 970	14
2010	4,39	229 717	0
2006	7,22	386 706	13
2002	14,27	680 671	22 z 31*
1998	9,00	537 013	20
1996	8,08	489 349	18
1992	6,28	406 341	15
1990	8,42	607 134	19

Zdroj: volby.cz

*KDU-ČSL kandidovala společně s US-DEU v rámci volebního uskupení Koalice

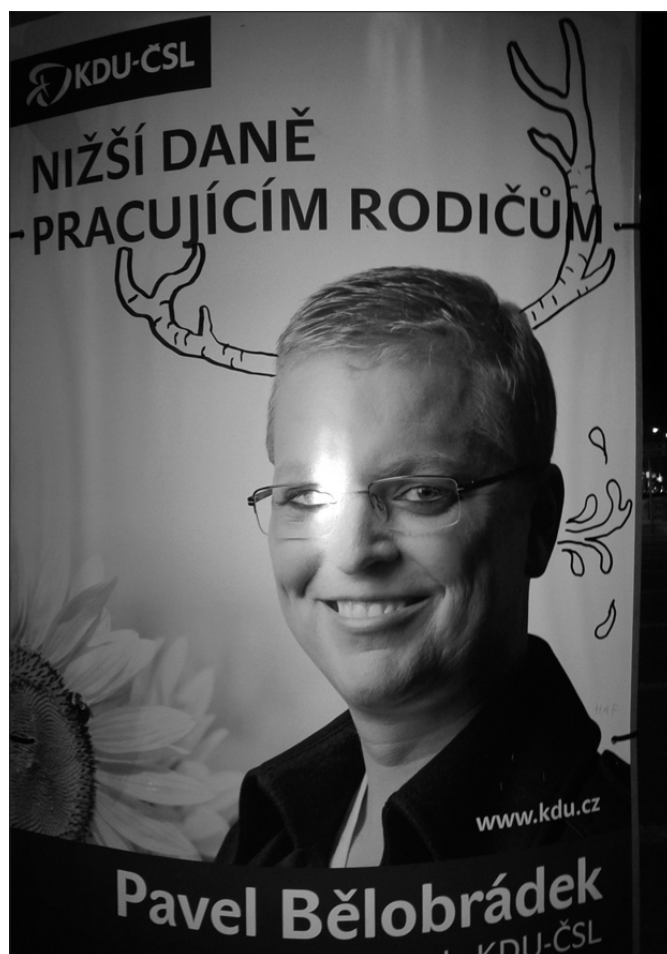
a ČSSD, která byla porážkou lidovců, zase Lux reagoval vznikem volebního bloku Čtyřkoalice. Z jejích plodů mohli lidovci čerpat ještě v senátních volbách 1998-2000 a krajských volbách (2000), kde „společenstvo čtyř“ vyhrálo v pěti krajích a dalších pěti mělo zisk vyšší než 15 procent. Čtyřkoalice byla vynucený projekt, sám Lux v roce 1998 usiloval o to, aby vznikla vláda ČSSD, KDU-ČSL a Unie svobody. Na druhou stranu, i v době neslavného konce ve volbách 2002 zajistila „zbytková Koalice“ lidovcům 22 mandátů z 31, které za 14,27% hlasů získala – byť k tomu přispělo i první masové využití kroužkování, na něž doplatila Unie svobody. Byl to největší počet mandátů od roku 1990, včetně letošních voleb. Jen pro připomenutí, během roku 2001 měla Čtyřkoalice v průzkumech podporu až 30 procent.

Nemá cenu si z Luxe dělat „svatého“. Byl ale jednoznačně jediným lidoveckým politikem, který dokázal uvažovat stranicky a zároveň nadstranicky i strategicky, ve prospěch strany. „Z dlouhodobého pohledu ano. Řekněme, že v příštím tisíciletí...“ odpověděl v roce 1998 na otázku, zda by se Čtyřkoalice měla proměnit ve stranu. „Takový politický blok má šanci se přeměnit ve věrohodnou konzervativní stranu křesťanskodemokratického typu...“ dodal. Měl bezpochyby pravdu, ale jeho onemocnění a smrt podobné úvahy pohřbila. Na KDU-ČSL měla zároveň destabilizující vliv, protože v jeho osobě ztratila strana předsedu, který dokázal obušovat názorové spory. Jeho nástupci, ať už dlouholetý muž v pozadí Jan Kasal, nebo představitelé křídel Cyril Svoboda a Miroslav Kalousek, a speciálně Jiří Čunek, podobné vlastnosti neměli. Dodejme také, že ani politici Unie svobody, ODA nebo DEU ve strategickém uvažování příliš nezazářili. Ke své vlastní škodě. Ve prospěch Václava Klause a Miloše Zemana.

Strategické úvahy o postavení lidovců měly svoji logiku. Již Staškovu podporu vytvoření katolického bloku nelze úplně zavrhnout. Její nevýhodou, kterou si Šrámek uvědomoval, byl nejasný vztah některých jeho potenciálních členů k demokracii. Naopak po roce 1945 Šrámek propásl možnost, aby se Československá strana lidová stala spojovatelem nesocialistických proudů. ČSL patřila k pilířům neúspěšného boje za „ztracenou vartu Západu“ proti komunistům. A je to obdivuhodný boj, který bude navždy patřit ke světlým místům lidovecké historie. Šrámek ale nedokázal překročit svůj stín a otevřít stranu „jiným“, kteří by se tehdy nechali „(s)vést“. Přesto získala strana v roce 1946 ve volbách 20,2 procent hlasů. V absolutních číslech šlo o 1 148 000 lidí.

Volební geografie

Do roku 2010 patřila KDU-ČSL ke čtyřem stabilním prvkům českého politického systému. Spolu s ODS, ČSSD a komunisty. V českém stranickém systému existují i dva další proudy, kde se mění strany, které je představují. Protestní a populistický proud zastupovaly postupně SPR-RSČ (1992-1998), Věci veřejné (2010-2013) a od říjnových voleb

■ Ne všichni jsou z návratu Lidovců do Sněmovny nadšeni!

Foto:Gita Vašíčková

2013 Úsvit přímé demokracie Tomio Okamury a politické hnutí ANO podnikatele Andreje Babiše. V roli alternativní pravice se vedle ODS postupně vystřídaly ODA, Unie svobody a TOP09. Ta jediná zatím pod vedením Karla Schwarzenberga a Miroslava Kalouska dokázala občanské demokraty upozadit. Specifickým proudem jsou Zelení, kteří zastupují určitý typ městských liberálů.

Po volbách 2013 mohla KDU-ČSL slavit návrat do parlamentu. Ani více jak 100 tisíc hlasů navíc ale nezměnilo volební geografii strany. Lidovci jsou stále stranou s výrazně regionálně ohraničenou volební podporou. Volební baštou KDU-ČSL zůstává Zlínský kraj, strana je dále velmi silná ve východní části kraje Vysočina a některých oblastech jižní Moravy (okolí Brna, Hodonínsko). Lidovci mají větší podporu také ve východních Čechách, odkud pocházel Josef Lux a své kořeny zde má i současný předseda KDU-ČSL Pavel Bělobrádek.

Tým kolem politologa Michala Pinka na Masarykově univerzitě při analýze všech českých voleb do roku 2010 zjistil, že při různých proměnných (velikost obce, náboženství, nezaměstnanost apod.) platí u KDU-ČSL jediná jistota. Pokud žije v místě větší počet katolíků,

pokračování na straně 10

dokončení ze strany 9

volební podpora strany vzrůstá. Další proměnné nejsou tak významné, byť platí, že podpora strany je větší v menších obcích.

Lidovci mají vyšší zisky na „socialistické“ Moravě, zatímco v „liberálních“ Čechách jsou menšinová a například v pohraničí abys lidovce pohledal. Na severozápad od Prahy už KDU-ČSL pouze ztrácí a například v Plzeňském, Karlovarském, Ústeckém a Libereckém kraji v posledních třech volbách nezískala žádný mandát, a ani v minulosti to nebylo o mnoho lepší. Nejzajímavější nárůst hlasů je vidět v Praze. Letos zde získali lidovci 5,46 %, zatímco o tři roky dříve pouze 2,17 %. To byl nejhorší výsledek od roku 1990.

Stranická dilemata

Pohled na volební výsledky TOP09 a KDU-ČSL vyvolává řadu otázek. TOP09 měla v roce 2010 hlavní voličskou základnu v Čechách a dokázala oslovit mnohé voliče Zeleňých a ODS. Slabší byla v Moravskoslezském, Olomouckém nebo Ústeckém kraji. V roce 2013 porazila ve všech českých krajích lidovce v průměru o 6-7 procent, na Liberecku a ve středních Čechách o 12 a 10 procent. Praha je speciální případ, TOP09 zde volby vyhrála a získala 23,03 procent.

Příští roky budou důležité pro šachovou partii v pozicím boji na české pravici. Když Mirek Topolánek uvažoval o vytvoření koaličního partnera pro ODS, jistě nepředpokládal, že občanští demokraté skončí na sedmi procentech. ODS určitě nelze podceňovat, ale ani automaticky předpokládat, že v opozici nastartuje kyvadlový efekt a znovu se vyšvihne do čela české pravice. Je klidně možné, že se stane standardní stranou oslovující kolem 10 procent voličů, pro kterou bude typický ekonomický liberalismus a euroskepticismus.

Ani TOP09 ale nemá jisté, že občanské demokraty nahradí. Strana se musí osvědčit v opozici, udržet spojení se Starosty, které jí dává regionální zakotvení, a je tu i nepříjemná otázka následnictví. A za humny je stále Babiš se svými miliardami a médii. Paradoxně jedním (nikoli jediným) z možných řešení cesty k vedoucí pozici v nesocialistické části politického spektra by v budoucnu mohl být vznik české formy CDU/CSU vytvořené s lidovci. Volební mapy totiž nelžou a obě strany si vykrývají volební podporu. Obě strany se rovněž hlásí ke křesťanství, a Karel Schwarzenberg mluví o TOP09 neustále jako o konzervativní straně, nikoli pravici.

Samozřejmě, co má logiku, nemusí mít nutně ten „správný“ konec. Aby účty seděly, je potřeba ještě někdo – lidovci. KDU-ČSL v tuto chvíli nemá důvod o takové věci prakticky uvažovat. Míří do vlády, ze které může jako menší partner i profitovat. Za předpokladu, že se ČSSD i ANO budou postupně otrásat v základech, což nám sociální demokraté již předvedli, a v případě Babišova hnutí je to vysoce pravděpodobné, mohou lidovci vskutku působit jako „klidná síla“. Třeba to voliči ocení a KDU-ČSL si svůj potenciál udrží. Bude to ale standardní výsledek do 8-9 procent. Dalším problémem podobné úvahy je teprve nedávná historie odchodu Kalouska a spol., které spolu s neúspěchem ve volbách 2010 zanechalo hodně hořkosti. Na druhou stranu, ani Josef Lux nepředpokládal, že by Čtyřkoalice vznikla jako strana dříve než několik let po podpisu první dohody o společných kandidátkách. Nejsme v roce 1919, kdy byli čeští a moravští katolíci donuceni vnějšími okolnostmi ke sjednocení. Volební mapy sice něco naznačují, ale pokud bude mít každá ze stran ještě další reálné možnosti, proteče ještě ve Vltavě, Labi a Moravě hodně vody. Většinou se stejně vždýcky začne něco dělat až ve chvíli, kdy přijde povodeň.

Petr Zenkner

Bude ve Varšavě Budapešť?

Před 12 lety založili Lech a Jarosław Kaczyński Právo a spravedlnost. Tato strana od počátku stavěla především na antikomunismu, katolických tradicích, vlastenectví a snaze vymýtit korupci. Její ekonomické pohledy oscilovaly mezi liberálním přístupem a spíše sociálnědemokratickým pojetím. V poslední době vítězí druhý přístup, když se Právo a spravedlnost (PiS) posunulo v ekonomických záležitostech výrazně doleva. Důležitou roli zde hraje tradice Solidarity, prvních nekomunistických odborů ve východním bloku, které se staly základem polského disentu. Po pádu komunismu tak polské pravicové strany trochu paradoxně vznikaly na základech odborového hnutí.

Čtvrtá republika bratří Kaczyńských

Své doposud nejvýraznější úspěchy prožila strana na podzim 2005, kdy nejprve zvítězila v parlamentních volbách,

aby pak její kandidát, Lech Kaczyński, uspěl i v následujících prezidentských volbách. V obou případech se přitom čekal spíše triumf Občanské platformy, resp. jejího předáka Donalda Tuska. Právě prezidentská kampaň znesvářila obě pravicové strany natolik, že oproti očekávání spolu nesestavily vládu. PiS nejprve sestavilo menšinovou vládu, po roce pak vytvořilo koalici s katolicky orientovanou Ligou polských rodin a Sebeobranou, jíž šéfoval vůdce rolnických odborů Andrzej Lepper. Do čela koaliční vlády se postavil Jarosław Kaczyński, jenž tak porušil slib, že pokud jeho bratr bude prezidentem, on se premiérem nestane. Jeho vláda byla značně nestabilní a skončila již po roce, především kvůli skandálům nevypočitatelného Andrzeje Leppera. V předčasných volbách na podzim 2007 zvítězila Občanská platforma, která od té doby vládne společně s Polskou stranou lidovou (PSL). PiS časem přišlo i o post prezidenta, když v dubnu 2010 při leteckém neštěstí poblíž ruského Smolensku tragicky zahynul Lech Kaczyński. Jarosław se pokoušel v následujících prezidentských volbách svého bratra nahradit, ale neuspěl v souboji s Bronisławem Komorowským.

Vláda PiSu v letech 2005-2007 bývá nazývána Čtvrtou republikou, již symbolizovala mimo jiné snaha o vyrovnání se s komunistickým režimem formou lustrací. Musíme si uvědomit, že v letech 1993-1997 a 2001-2005 vládl postkomunistický Svaz demokratické levice (SDL), z jehož řad vzešel i prezident Aleksander Kwaśniewski. Politici z SDL coby bývalí komunisté dávali z logiky věci přednost pohledu dopředu než hrabání se v minulosti. Pro tzv. Čtvrtou republiku byl též charakteristický místy přehnaný důraz na boj s korupcí, který navazoval na působení Lecha Kaczyńského na ministerstvu spravedlnosti na konci 90. let. Zahraniční politiku vlády Kaczyńských, která se často vymezovala vůči Německu a Rusku, mají mnozí evropští leaderi v živé paměti. Památný byl především summit EU, na němž se projednávala Lisabonská smlouva. Lech Kaczyński tehdy požadoval zachování vyššího počtu hlasů pro Polsko v Radě EU, přičemž mimo jiné argumentoval Poláky zavražděnými za války Němci. Během summitu vše po telefonu konzultoval s bratrem.

Naopak převážně pozitivně byl přijat jiný počín Lecha Kaczyńského na poli zahraniční politiky, a sice jeho odvážná podpora Gruzie válčící v létě 2008 s Ruskem. Kaczyński společně s ukrajinským prezidentem Juščenkem a představiteli pobaltských států přiletěli uprostřed bojů přímo do Gruzie, aby demonstrovali solidaritu se zemí bránící se sevření ruského „medvěda“.

Smolenské šílenství

Jestliže ještě v roce 2002 dokázaly PiS a Občanská platforma na regionální úrovni spolupracovat, o tři roky později je od sebe definitivně oddálil výše zmíněný vyhrocený prezidentský duel mezi Lechem Kaczyńským a Donaldem Tuskem. Nutno podotknout, že dnes už mají tyto strany spolu málo společného i programově. I když obě platí v polských poměrech za pravicové, Platforma zastává v ekonomice spíše liberální postoje, zatím-

■ A Orbán bude závidět!

Foto: Wikimedia Commons/Piotr Drabik

co PiS klade důraz na společenskou solidaritu. Hlavní rozdíl ovšem spočívá ve světonázorových otázkách. PiS se profiluje jako konzervativní strana opírající se o hodnoty katolické církve, zatímco Platforma cílí na liberální voliče, kteří nesouhlasí se silným vlivem polské katolické církve na politický a veřejný život.

Hlavní překážku případné spolupráce mezi dvěma nejsilnějšími stranami ovšem představuje osobní animozita mezi Jarosławem Kaczyńským a premiérem Donaldem Tuskem. Ta se prohloubila po tragické smrti Lecha Kaczyńského, jeho ženy a 94 dalších osob ve Smolensku. Bez jakýchkoli věrohodných důkazů Kaczyński a jeho věrní více či méně otevřeně tvrdí, že se nejednalo o leteckou katastrofu, nýbrž atentát. Lech Kaczyński byl nepohodlný ruskému prezidentovi Putinovi i polským vládním politikům, a tak ho zřejmě zabili, myslí si zastánci této spiklenecké teorie. Pod vedením poslance PiS Antoniego Macierewicze vznikla parlamentní vyšetřovací skupina, která se teorii atentátu snaží prokázat. Možnost atentátu podle některých průzkumů připouští třetina Poláků.

Smolenská letecká katastrofa mohla alespoň dočasně sjednotit Polsko rozdělené na konzervativní a liberál-

ní tábor. Místo toho se ještě více prohloubily zákopy. Vina leží především na Kaczyńského družině. Když ministr zahraničí Radek Sikorski onoho smutného dne informoval Jarosława Kaczyńského o smrti bratra, dostalo se mu nečekané odpovědi: „To je výsledek vaší zločinné politiky, když jste odmítli koupit nová letadla“. O pár hodin později, už na místě neštěstí, odmítl Kaczyński přijmout kondolenci premiéra Donalda Tuska. Otázka, kterou si mnozí kladou a na níž stále neznáme odpověď, zní: Věří opravdu Jarosław Kaczyński tomu, že jeho bratr byl zavražděn?

Boj o přízeň Tadeusze Rydzka

V katolickém Polsku má slovo kněze velký vliv. Beze zbytku to platí pro kontroverzního redemptoristu Tadeusze Rydzka, který šéfuje mediálnímu impériu, do něhož patří Radio Maryja, televize Trwam a list Nasz Dziennik. Především toruňská rozhlasová stanice se těší velkému zájmu posluchačů a má tudíž nezanedbatelný vliv na rozhodování konzervativně laděných voličů, o něž se uchází právě Právo a spravedlnost. Vztahy Kaczyńských a Rydzka nebyly nikdy příliš vřelé. Pomohly tomu i výroky Jarosława Kaczyńského z roku 1998, které naznačovaly napojení Radia Maryja na ruské tajné služby. Kaczyński se údajně za svá slova

pokračování na straně 12

dokončení ze strany 11

knězi osobně omluvil. Na druhou stranu zase Rydzyk, netuše, že je nahráván, označil manželku Lecha Kaczyńskiego za „čarodějnicí“. Maria Kaczyńská se „otci řediteli“, jak se Rydzykovi v polských médiích běžně říká, znelíbila svým ne úplně odmítavým postojem k interrupcím.

I přes tyto rozpory uzavřeli Rydzyk a Jarosław Kaczyński jakýsi sňatek z rozumu. Toruňské rádio stranu víceméně podporuje, díky čemuž si zachová vliv na její kandidátky. PiS zase podporovalo Rydzyka v úsilí, aby TV Trwam byla zařazena do digitálního multiplexu. I tak to mezi oběma vůdci konzervativního tábora občas zaskřípe. Rydzykova média kritizovala Kaczyńskiego kvůli nedávnému neúspěšnému referendu ve Varšavě, kde se kvůli nízké účasti nepodařilo odvolat primátorku z řad Občanské platformy. Podle některých komentátorů ale nešlo ani tak o politiku, jako spíše o byznys. Společnost provázána s PiSem kromě vydávání listu *Gazeta Polska* totiž začala provozovat i televizi *Republika*, která konkuruje TV Trwam, což se otci řediteli samozřejmě nelíbí. Na jeho kritiku PiSu reagoval stranický mluvčí Adam Hofman s tím, že katolíci by měli držet pohromadě a společně čelit té „hordě pohanů a barbarů“. Politici *Práva a spravedlnosti* si nedovolí na Rydzyka příliš útočit, neboť se bojí, aby nepodpořil *Solidární Polsko*, tedy stranu, již po posledních volbách vytvořili odpadlíci od PiSu v čele se Zbigniewem Ziobrem. Nicméně její podpora ve veřejnosti se zdá příliš slabá na to, aby Rydzyk riskoval.

Jako Orbán?

Navzdory přibývajícím letům (bude mu 65) a dvojnásobným prohraným volbám se Jarosław Kaczyński nevzdává snu o návratu do premiérského křesla. Dva roky před volbami se to nejeví být příliš reálné. PiS se sice přetahuje s Občanskou platformou o první místo ve volebních průzkumech, ale jeho podpora výrazně neroste (kolem 30 % voličů). Navíc strana má nyní nulový koaliční potenciál. S Občanskou plat-

■ Donald Tusk se stává premiérem místo Jaroslawa Kaczyńskiego. Gratuluje mu prezident... Lech Kaczyński.

Zdroj: Archiwum Kancelarii Prezydenta RP

formou ji nic nepojí. Se Svazem demokratické levice by se možná našel jistý programový průnik v ekonomické oblasti, ale spolupráci znemožňuje antikomunismus na jedné straně a postkomunistická minulost na straně druhé. S otevřeně antiklerikálním hnutím Janusze Palikota je spolupráce nemožná, ostatně bratři Kaczyńští byli vždy oblíbeným terčem Palikotových slovních útoků. Představitelná by mohla být koalice PiSu a lidovců, ale potíž je v tom, že obě strany spolu soupeří o venkovský elektorát, což je nutí se proti sobě vymezovat. Žádná jiná strana kromě zmíněných by se momentálně do Sejmu nedostala.

Pokud chce Kaczyński vládnout, musí získat nadpoloviční počet mandátů. A právě tento cíl předseda PiSu neskrývá. Po prohraných volbách v roce 2011 bojovně prohlásil: „Ve Varšavě ještě bude Budapešť“. Narážka na maďarského premiéra Viktora Orbána a jeho volební vítězství v roce 2010 je zřetelná. Orbán díky ústavní většině svého *Fideszu* mohl změnit konstituci, což by se jistě líbilo i Kaczyńskému, který by tak mohl naplnit svůj sen o skutečné Čtvrté republice. V takové ústavě by podle něj neměl chybět odkaz na „Boha všemohoucího“ a vymezení rodiny jako svazku muže a ženy.

Podobně jako Orbán by chtěl zdanit velké korporace, především banky, telekomunikační firmy a energetické kolosy. V poslední době vůbec Kaczyński stupňuje útoky na podnikatele (mnoho z nich má prý komunistickou minulost). Navrhuje dále nereálná opatření typu plošného zvýšení mezd.

Osamocený předseda

Kaczyński stále více lidí odrazuje, a nejde tu pouze o spiklenecké teorie kolem Smolensku. Bojí se ho liberální elity, které budou raději volit vládnutím opotřebovaného Donalda Tuska, než aby se vrátil Kaczyński, který jim symbolizuje hledání komunistických agentů za každým rohem, antikorupční běsnění i euroskepticismus. Na politické scéně s výjimkou spolustraníků nemá žádného spojence. Odmítají jej i jeho bývalí kolegové ze *Solidarity*. Její legendární vůdce Lech Wałęsa v rozporu se skutečností tvrdí, že Kaczyński v opozici nic nedělal. Zde narážíme na další Kaczyńského problém, a sice časté rozchody s jeho spolupracovníky. Počínaje zmíněným Wałęsou, s nímž na přelomu 80. a 90. let společně s bratrem spolupracovali. Dnes si nemohou přijít na jméno.

Právo a spravedlnost opustily postupem času některé známé osobnosti jako Ludwik Dorn, Joanna Kluzik – Rostkowska, Paweł Kowal, Michał Kamiński nebo již zmíněný Zbigniew Ziobro. Zdá se, že kdokoli začne ohrožovat šéfovské postavení Jaroslawa Kaczyńskiego, dříve či později ze strany odejde. Po ztrátě bratra a následně i matky se starý mládenec Jarosław Kaczyński zdá být osamocen. V jednom z novinových rozhovorů řekl, že po Smolensku „život pro něj skončil“. Zbývá mu sen o Budapešti nad Vislou. Splní se mu? Zdá se, že poslední šanci má za dva roky. Třetí prohru v řadě by před svými spolustraníky asi neobhájil.

Tomáš Fošum

Slovenská politika a církev: vzpomínání na slavnou minulost?

Pro slovenskou politiku je sepětí s církví jaksi příznačné. Již od počátků formování slovenské politické scény byli výraznými postavami kněží, zejména katoličtí a evangeličtí. Jedná se jenom o starou tradici v konzervativní a výrazně katolické zemi, nebo si církev svůj vliv na slovenskou politiku ponechala či jej dokonce posiluje?

Národní obrozenci: předehra

V podstatě by se dalo konstatovat, že slovenskou politickou scénu, i když v hodně přeneseném smyslu a berouc v potaz historický kontext, klérus spoluzakládal. Ačkoliv nešlo v první fázi primárně o politiku, národní obrozenci – jako byl autor prvního slovenského románu a evangelický kněz Jozef Ignác Bajza, Anton Bernolák, který se jako první pokusil o kodifikaci slovenského jazyka a působil jako katolický kněz, Ján Hollý, básník a autor eposů, nebo významný štúrovec Jozef Miloslav Hurban – byli rovněž katoličtí kněží. V tomto období, trvajícím hluboce do 19. století se však v řadách kléru ještě nevyskytovali vrcholoví politici. To se změnilo na přelomu století.

Moderní kněží-politici: vzestup a pád

Vůdčí osobností ve významném období formování slovenského národa v novém století byl katolický kněz Andrej Hlinka. Spoluzakladatel Slovenské ľudové strany byl populární již před válkou a jeho názory ovlivňovaly slovenskou veřejnost. Jako spoluzakladatel Slovenské ľudové strany byl při osudových okamžicích zrodu Československa – byl u vzniku Slovenské národní rady, spolupodepsal Martinskou deklaraci, zúčastnil se mírové konference ve Versailles. Byl však zejména dlouholetým předsedou nejpopulárnější prvorepublikové slovenské strany, která od roku 1925 nesla jeho jméno – Hlinkova slovenská ľudová strana. Ačkoliv žádal pro Slovensko autonomii, byl důrazně

proti komunismu i nacismu. Jakkoliv významnou osobností byl (což ostatně potvrdil v roce 1939 i zvláštní zákon), jeho působení bylo jenom předehtou pro nejvýraznější sepětí církvi a politiky na Slovensku.

Po Hlinkově smrti se začal výrazně budovat jeho kult. Kromě již zmiňovaného lex Hlinka byla mj. založena Hlinkova mládež a Hlinkova garda, po vzoru německých nacistických organizací. Že měli s Hlinkovou politikou pramálo společné, to jeho nástupcům nevadilo. A vedl je opět kněz z Pováží, rodák z Bytče, Jozef Tiso. Ten se stal prvním a jediným prezidentem válečného Slovenského štátu. Sepětí politiky a kléru tak dosáhlo svého vrcholu. Z pochopitelných důvodů však těžko považovat tohle období za vrchol nebo nějaký ideální stav vztahů církve, resp. kněžích a politiky.

Zhoubnou se stala podpora nacistického Německa. Po válce byl Jozef Tiso popraven a úloha církve v politice po únoru 1948 byla na dlouhá desetiletí marginalizována.

Zrod Slovenské republiky a církev v politice: Fénix vstává z popela?

Církev musela působit zejména v tajnosti. Vyvrcholení jejích aktivit znamenala Sviečková manifestácia v Bratislavě v roce 1988, která byla předehtou listopadové revoluce, a na jejíž organizaci se významně podílely katolické kruhy. Ačkoliv po revoluci kněží aktivně v politice nevystupovali, Kresťansko-demokratické hnutie, zakládáno mnohými organizátory Sviečkovej manifestácie, mělo k církvi velice blízko a v následujících letech neváhalo i za cenu politických ztrát otevírat politicky citlivé otázky.

Význam církve a podpory kněžích si uvědomoval i první premiér Slovenské republiky Vladimír Mečiar. Snažil se s církví udržovat korektní vztahy, což potvrzuje i fakt, že Vatikán

■ Róbert Bezák: Dneska se tomu už jenom směju. Zdroj: Facebook / Róbert Bezák

za jeho působení ve vládě udržoval se Slovenskem diplomatické styky na nejvyšší úrovni. V nejvíce vypjatém roce 1998 dokonce Mečiar neváhal v kampani navštěvovat kostely a účastnit se mší svatých, ve snaze upevnit si podporu u svých „babiček-demokraticek“ a získat další hlasy. Jak ale dokazuje osobní zkušenost autora, taková babka-demokratka velice ráda sedí v kostele na svém místě a s velikou nelibostí nese, když na něm sedí někdo jiný, a to i v případě, že se jedná o jejího oblíbeného politika. Je tedy otázkou, zda Mečiarovi tato forma kampaně skutečně pomohla tak, jak měla.

A i církev sama se od Mečiara postupně odkláněla. Před volbami přispěla k mobilizaci voličů, což, kromě jiných okolností, lze interpretovat i jako jisté odchýlení se od Mečiarova hnutí. Toto vystoupení však bylo do jisté míry labutí písní slovenské katolické církve a jejího vlivu na politiku.

Současnost: církev řeší vnitřní problémy

Ačkoliv se dvě Dzurindovy vlády opíraly o podporu mj. poslanců z Kresťansko-demokratického hnutí a v roce 2000 byla podepsána Základní smlouva mezi SR a Svatou

pokračování na 14. straně

dokončení z 13. strany

stolicí, která předznamenala vytvoření standardního rámce pro vztahy slovenské exekutivy a v širším smyslu i politiky s církvemi, zatím se nestalo nové tisíciletí obdobím, kdy by měla církev na slovenskou politiku největší vliv. Vládní Křesťansko-demokratické hnutie opakovaně vznášelo do politického diskursu témata, která byla vnímána poněkud kontroverzně i samotnými věřícími – ať už návrh zákazu

potratů nebo otázka tzv. výhrady svědomí – které i konzervativně/pravicově orientovaní voliči vnímali spíše jako vyřazení otevřených dveří než jako přínosné téma.

Církev tedy svůj vliv spíše ztrácela, což ještě umocnila kauza dnes již bývalého arcibiskupa Trnavského Róberta Bezáka. Jeho bezprecedentní odvolání v roce 2012 nejenomže zůstává ne zcela pochopené (a dokonce se spekulovalo, že by mělo sou-

viset i s rezignací papeže Benedikta XVI.), ale rovněž výrazně oslabilo kredit zejména katolické církve v očích slovenské veřejnosti. A tak v zemi, kde se asi čtyři pětiny obyvatel hlásí k věřícím, katolická církev, jako největší náboženská organizace, svůj vliv spíše ztrácí, než posiluje. Než si vyřeší své „domácí“ problémy, lze jenom těžko předpokládat, že se tento trend změní.

Igor Blahušiak

Papež František: středoevropské průsečíky a mimoběžky

Je to velká změna: celé dvě generace pamatují papeže - Středoevropany. Když třináctého března oznámil z balkonu svatopetrské baziliky kardinál - protodiákon Jean-Louis Tauran zvolení Argentince na svatopetrský stolec, jméno Bergoglio znal jen málokdo. Dokonce se kardinál Jorge Mario Bergoglio neobjevoval ani na většině seznamů žhavých papabili, a jak sám řekl po zvolení, bratři kardinálové si pro nového římského biskupa přišli až na konec světa. Zdálo by se, že z pohledu Středoevropana bude těch mimoběžek výrazně více než průsečíků. Pokusme se však alespoň o jakousi koláž impulzů, jimiž papež František ovlivnil střední Evropu a středoevropský prostor naopak formoval – přímo či nepřímo – jeho.

V roce 1986 pobýval Bergoglio v Německu, jako stipendista dokončoval svou doktorskou práci, kterou psal na guardiniovské téma. Velikého německého teologa 20. století té doby velmi obdivoval; vedle jeho dnes již klasické christologické monografie Pán si Jorge Mario Bergoglio oblíbil zejména Der Gegensatz, v němž Romano Guardini silně kritizuje hegeliansko-marxistickou dialektiku. Na tu dobu dodnes vzpomíná Frieda Pester, tehdejší bytná ani ne padesátiletého klerika, který již měl za sebou působení v roli provinciála argentinských jezuitů. Bergoglio si pronajal malý pokoj v podkroví domu Pesterových v „bavorském Carcassone“, v Rothenburgu ob der Tauber. Na rozdíl od většiny hostů – mezi nimiž byli často právě duchovní studující na jezuitském teologickém učilišti ve Frankfurtu jako Bergoglio nebo ve zhruba stejně vzdáleném Würzburgu – byl budoucí papež mimořádně ohleduplný a jeho skromné apartmá bylo vzorně uklizené; o osobních vlastnostech tohoto muže svědčí i ta drobnost, že si svou bytnou i po dlouhých letech pamatoval a přijal ji spolu s dalšími poutníky z okolí na soukromé audienci.

Pohlednice z Augsburgu

Akademický pobyt (mimochodem, byl stipendistou Goethe Institutu) nebyl bez výsledku pro široké masy Latinoameričanů. Do Argentiny z Německa importoval lidovou úctu k Panně Marii rozvazující uzly, prastarou

pobožnost, jejímž centrem je augšpurský kostel St. Peter am Perlach, který navštěvují rok co rok tisíce věřících. Ti žádají Pannu Marii, aby rozpletla to, co je v jejich životech neuspořádané, zašmodrchané. Velikým ctitelem augšpurského poutního obrazu byl Jorge Mario Bergoglio, který si odtamtud odvezl štosy pohlednic a přikládal je do svých soukromých dopisů; časem dorazila do Argentiny veliká kopie tohoto pozoruhodného mariánského obrazu a jeden z kostelů na předměstí Buenos Aires se stal vyhledávaným poutním místem.

Ačkoli se to nezdá, bylo to opět Německo, na které se papež František musel zaměřit se zvýšenou pastorační péčí a zájmem. Silící odchody z církve, ať již způsobené prostou neochotou platit církevní daně nebo znechucením ze sexuálních skandálů kléru; rostoucí požadavky laiků na emancipaci ústící do činnosti disentních skupinek, jako Wir sind Kirche; problémy věřících žijících v materiálním přebytku, ale velké duchovní bídě; módní vymezení se velké části německé veřejnosti, médií a elit vůči papeži Benediktovi XVI. – to vše přispělo nemalou měrou k nezbytnosti hovořit do německého prostoru.

Je-li něco více než zřejmé, stal se František papežem symbolů a gest – odhodil tradiční liturgický oděv, odmítl bydlet v papežském paláci a bez jakékoli teatrálnosti se rozhodl žít chudobu, která mu vždy byla vlastní. A právě s tímto programem ostře kontrastoval životní styl mnoha středoevropských duchovních – na rozdíl například od Francie, kde má biskup stejný příjem jako poslední kaplan, se napříč střední Evropou udržel (nebo v postkomunistickém prostoru nově konstituoval) model prelátů-knížat s odpovídajícím ne zcela evangelijním životním standardem. Nový papežský diskurz je jen s nelibostí pozorován klérem v Polsku či na Slovensku (alespoň v těchto zemích byla tato nelibost dokonce otevřeně verbalizována). Přinejmenším mediálním vrcholem tohoto trendu se stal případ limburského biskupa Franz-Petera Tebartz-van Elsta. V souvislosti s výstavbou biskupské rezidence, jejíž náklady se z plánovaných 5,5 milionu vyšplhaly na 31 milionů EUR, zakročil Vatikán se

vší razanci a po vizitaci papežského legáta kardinála Lajola byl hříšníkově doporučen „pobyt mimo diecézi“. Naproti tomu další kauzy zatím jakoby zůstávaly mimo zorný úhel Vatikánu: kupříkladu kauza z konce éry Benedikta XVI., odvolání trnavského arcibiskupa Róberta Bezáka, zůstalo přes jeho snahu o osobní audienci u papeže Františka bez jasnějšího vysvětlení, tím méně bez rehabilitace nepohodlného duchovního.

Že František hodlá navázat na papeže se širokým slovanským srdcem, dostatečně ukázalo gesto z Ria, kde na Světových dnech mládeže oznámil příští místo globálního setkání – nebude jím nic jiného než Wojtyła v Krakov.

Sociální učení z Tachova

Daly by se nalézt ještě nějaké podněty? Jistě. Jmenujme stručně alespoň dva. Je zřejmé, že za Františkova pontifikátu budou dominovat sociálně laděná témata a dialog se světem vně církev, čímž koneckonců naváže na iniciativu „Nádvoří národů“, po které volal jeho předchůdce. Pro mnohé lidi může být překvapením, že celá moderní sociální nauka církve má jeden výrazný impulz z českého (böhmsch) prostředí: encykliku *Rerum novarum* vydal papež Lev

XIII. v květnu 1891 a církev takto zaujala oficiální stanovisko k sociální otázce a ukázala směr dalšího vývoje církevní sociální nauky. Jisté je, že církev nejméně o dvě generace zaspala sociální otázku a na jevy, jako byla populační exploze 19. století, industrializace a skokový přesun venkovského obyvatelstva do měst, reagovala s velkým zpožděním. Průkopníkem sociálního učení církve byl pán na Boru u Tachova, Karel Jindřich kníže z Löwensteinu Wertheimu Rosenburgu, který roku 1872 vypracoval soubor tezí, jež měly určovat směr práce katolicko-sociálního hnutí. Zaměřil se mimo jiné na otázky sociální soudržnosti, spravedlivé odměny, úroku a lichvy, oddlužení malorolníků apod. Roku 1883, již s pověřením Generálního shromáždění katolíků Německa (Katholikentagu) zorganizoval kníže Löwenstein setkání politiků a filosofů, jehož výsledkem byly tzv. Borské teze týkající se otázky dělnické a s ní související otázky řemeslnictva. Ty přímo a bezprostředně (to je doloženo) inspirovaly Lva XIII. k práci na *Rerum novarum*.

A ještě jeden podnět stojí za zmínku: papež František byl v Latinské Americe konfrontován s teologií osvobození i se silným vlivem marxismu. A bylo to Československo, kde během

jistého uvolnění koncem 60. let probíhal pokus o marxisticko-křesťanský dialog. Zapojili se do něj nejen věřící různých vyznání, ale spolu s teology se na něm podíleli i mnozí filosofové nebo sociologové. Konference v Mariánských Lázních v roce 1967 vytvořila pro marxisticko-křesťanský dialog důležitou platformu mezinárodního rozměru. Ale nebyl to jen Milan Machovec či J. L. Hromádka v Mariánských Lázních, ale i kupříkladu i slovinský filosof Kocbek, který o těchto tématech uvažoval.

Vraťme se ještě k onomu obrazu v Augsburgu: jeho zadavatelem byl jistý šlechtic, jehož děd prožíval vážnou manželskou krizi a stál na pokraji rozvodu. Navštívil proto jistého jezuitu v německém Ingolstadtu a společně s ním se modlil k Matce Boží, aby vyhladila zauzlované situace. Pár se vyhnul rozvodu a manželství pokračovalo. Od té doby k obrazu putují lidé s rodinnými obtížemi, mnozí otcové a matky, kteří mají problémy s dětmi, zejména kvůli drogám. Panna Maria, rozvazující uzly, jako by odpovídala Františkovu pastoračnímu přístupu k duchovní bídě dneška. Nemění se ani sebe-menším náznakem nauka. Zároveň se posouvá pastorační přístup vůči rozvedeným a znovu sezdaným směrem k mnohem jemnějšímu, subtilnějšímu doprovázení: o tom svědčí i obsáhlý dotazník k pastoračnímu přístupu k rozvedeným, nesezdaným, stejnopohlavním párům apod., který papež distribuuje před mimořádným synodem o rodině, jenž by měl probíhat v příštích dvou letech.

Jaké budou další vzájemné průsečíky či mimoběžky mezi naším nejbližším kulturně-civilizačním prostorem a pontifikátem papeže Františka, ukáže blízká budoucnost.

Josef Mudra

■ Na Františka se odvolává leckdo, například i Lubomír Zorálek.

Zdroj: Wikimedia Commons/Edgar Jimenez

Berlusconiho středoevropští epigoni

Ještě před pár lety si veřejnost stýskala po domácím vlastnictví médií. Vydavatelské domy patřily Němcům (Mafra) či Švýcarům (Ringier). Když se ale letos v létě situace radikálně obrátila, přišlo vystřízlivění a obavy z toho, k čemu všemu se česká média dají na domácí půdě využít. Projekt Andreje Babiše ale není v Čechách ani ve střední Evropě ničím neobvyklým, neboť mistry přes střet zájmů se může pochlubit celá Visegrádská čtyřka.

Pojem mediální magnát je ve světě vcelku běžný. Co se týče poměrů v Česku, novináři k tomuto „prestižnímu druhu“ nejčastěji řadí trojlístek Soukup, Savov, Bakala. Jaromír Soukup jako majitel agentury Médea, časopisu Týden a TV Barrandov oplývá na středoevropské poměry slušným portfoliem. Zdeněk Bakala vlastní vydavatelství Economia a víc než jako mediální magnát se profiluje spíš jako mecenáš a úspěšný podnikatel. Se Soukupem ho nicméně spojuje záliba investovat peníze do činnosti úspěšných i neúspěšných politických projektů, ačkoli se oba muži osobně o hlasy voličů neucházejí. František Savov je z výše zmíněných mužů nejtajemnější postavou. Vlastní vydavatelství Mladá fronta, ale má vedle toho řadu jiných podnikatelských aktivit (pivovar Samson, investiční fond Maraflex).

K trojlístku mediálních podnikatelů letos přibyl čtvrtý hráč, otázkou zůstává, zda to přinese českému mediálnímu trhu štěstí. Jako jediný Čech se Andrej Babiš vyrovnal západoevropským podnikatelům vstupujícím do politiky, jejichž mantrou je „napravit, co ostatní pokazili“, s čímž se snažil v Rakousku uspět například Frank Stronach. Zároveň se stal Babiš epigonem pravého mistra Silvia Berlusconiho, když si ke vstupu do politiky pořídil nejúčinnější zbraň – média.

Hnutí ANO zpočátku fungovalo jako občanské uskupení, které kritizovalo zavedené politické i společenské praktiky. Stejně tak v roce 1993 vznikla i Forza Italia – hnutí založené Berlusconiem, aby debatovalo nad tehdejší neutěšenou situací

■ Grzegorz Hajdarowicz koupil před dvěma lety polský deník Rzeczpospolita. Zdroj: Wikimedia Commons/Piotr Drabik

v Itálii. Hra na „nestranu“ zabrala jak v Itálii, tak v Čechách a oba hlavní představitelé se vlastně „obětovali“ pro dobro národa a rozhodli se vstoupit přímo do politiky. Berlusconi jako silný charismatický lídr kritizoval přebujelý klientelismus. Co na tom, že sám v té době už vlastnil televizi, noviny, vydavatelství i AC Milán. I přes do očí bijící střet zájmů se dokázal Italům vykreslit jako úspěšný podnikatel, který svoji profesní píli zúročí pro dobro Italů i v politice. Andrej Babiš chce stát řídit jako firmu a holedbá se tím, že v byznysu toho v Čechách dokázal nejvíc. Forza Italia získala ve svých prvních volbách v roce 1994 21 procent hlasů. ANO získalo před pár týdny 19 procent hlasů. Berlusconi uspěl díky čechrání nacionální vlny, Babiš zase chce, aby byly supermarkety plné českých potravin a Češi neodcházeli za prací do zahraničí. Miliardář slovenského původu srovnání s italským premiérem odmítá a odpovídá, že rozhodně není český Berlusconi, protože „nemá slabost pro nezletilé dívky.“ Jeho argument není ani vtipný, ani chytrý, protože se ve všech rysech zatím s italským matadorem shoduje, snad až na chronické odmítání převzít odpovědnost a vstoupit do vlády, což se Berlusconiho v roli premiéra povedlo hned po prvních volbách.

ANO už tu jednou bylo. Na Slovensku

Babiš ovšem není průkopníkem cesty, díky které se společnosti zalíbil i přes zjevný střet zájmů. Pro případy toho, jak užitečná jsou média pro vstup do politiky, nemusíme chodit daleko. Stačí se podívat k našim sousedům na Slovensko a připomenout si příběh bývalého ministra hospodářství Pavla Ruska. Na rozdíl od Babiše se Rusko nevrhнул na politickou dráhu z pozice úspěšného podnikatele, s novinářinou měl bohaté zkušenosti. Vystudoval žurnalistiku, kterou se několik let živil ve veřejnoprávní televizi na pozici sportovního redaktora. Jak už to tak bývá, ambiciózního Ruska v necelých třiceti letech přestalo bavit analyzování sportovních výsledků a zamířil do vedoucích pater Slovenské televize. Odchod z televize na konci první poloviny devadesátých let odstartoval život nového Ruska – podnikatele.

Rusko založil první společnost v roce 1994 a už o rok později rozjel další aktivity pod značkou Markíza-Slovakia. A právě s touto firmou se Rusko ucházel o licenci na vysílání nové slovenské soukromé televize. Od roku 1996 se slovenští diváci mohli radovat z nového kanálu TV Markíza, a Rusko se rozhodl pustit ještě dál – na politické kolbiště. Za tím pravděpodobně stála stejná motivace jako u Berlusconiho, tedy z pozice politika ochránit vlastní podnikání.

Rusko v roce 2001 založil stranu se stejnou zkratkou, jakou má teď Babišova strana, ANO (v Ruskově případě zkratka znamenala Alianci nového občana), a stal se jejím předsedou. Do slovenských poslaneckých voleb v tu dobu zbýval jeden rok. Kampaň začala naplno, a to především prostřednictvím Markízy. Rusko si však nezajistil přízeň jen audiovizuálního média, ale kampaň prosazoval i na stránkách

■ Silvio Berlusconi má i ve střední Evropě následníky.

Zdroj: Wikimedia Commons

denního tisku, konkrétně menšího celostátního deníku Národná obroda. List měl od roku 2001 nového vydavatele, kterým nebyl nikdo jiný než bývalý šéf publicistiky TV Markíza. Společníkem vydavatelství pak byla firma, v jejímž statutárním orgánu působil právě Pavol Rusko.

ANO získala ve volbách 8 procent a Rusko zamířil do sněmovny. V politice se vypracoval až na ministra, ale vaz mu srazila aféra se směnkou na 100 milionů slovenských korun, jejichž splacení nedokázal vysvětlit. Strana ANO se utkala o přízeň voličů i v následujících volbách a mezi kandidáty nechyběly ani tváře z Markízy. Výsledky strany se ale ani zdaleka nepřiblížily pěti-procentní hranici. Rusko byl předsedou do roku 2007. Pomíjivost celého jeho politického projektu dokládá, že v roce 2011 se strana přejmenovala na Stranu slobodného slova Nory Mojsejovej. Mojsejová je slovenská celebrita a milionářka, která má v současné době problémy se zákonem a kvůli možným daňovým únikům sedí ve vazbě.

Americký sen polského aktivisty

Jestli ve střední Evropě opravdu někdo dosahuje rysů západních mediálních magnátů, je to Grzegorz Hajdarowicz. Polský podnikatel s výraznou zálibou nejen v tiskovinách rozhýbal stojaté vody polského mediálního byznysu před dvěma lety, kdy si připsal vlastnictví vydavatel-

ství Presspublica, tedy domu, který vydává proslulý konzervativní deník Rzeczpospolita.

Osud osmačtyřicetiletého bývalého novináře jakoby kopíroval americký sen. Hajdarowicz dospíval za železnou oponou, vystudoval politické vědy na Jagellonské univerzitě a během komunismu byl opozičním aktivistou, který se podílel na vydávání ilegálních novin. Po revoluci krátce působil v médiích a pak odjel do Spojených států, kde založil společnost pod názvem GREMI. Skupina GREMI se brzy rozrostla, pohltila řadu menších zahraničních společností a zaměřila se na investice na kapitálových trzích, obchody s nemovitostmi a v neposlední řadě i mediální trh. Hajdarowicz se navíc pouští i do filmových projektů prostřednictvím Gremi Production. Jeho podnikatelská skupina má nakladatelství a teď už i vydavatelství, díky jehož koupi v roce 2011 Hajdarowicz získal 49procentní státní podíl ve společnosti, která vydává list Rzeczpospolita. Zbylou část odkoupil krakovský podnikatel od britské společnosti už v minulosti. „Tu koupi jsem uskutečnil proto, že věřím, že jsme došli do třetí revoluce médií – první byla vynález písma, druhá Gutenbergova tištěná bible, třetí pak iPad Stevea Jobse,“ vysvětlil své záměry bohatý Polák.

Stejně jako Babiš i Hajdarowicz tvrdí, že nákup mediálního domu bere jako investici. Narozdíl od ostatních

hrdinů tohoto článku se ale zatím do politiky nechystá. Nicméně nákup v současné době nejvlivnějšího opozičního listu se neobešel bez skandálů, které lze jen těžko nespojovat se zájmy současného kabinetu premiéra Donalda Tuska. Jak připomíná deník Financial Times, jedním z prvních kroků Hajdarowicze jako majitele polského deníku bylo odvolání tehdejšího šéfredaktora Pawla Lisického. Na tom by nebylo nic až tak zajímavého, když se mění majitel, mění se i podřízení. Ovšem na odchodu Lisického měla eminentní zájem Tuskova vládní Občanská platforma. Několik měsíců předtím totiž jeden ze senátorů vládní strany ostře proti Lisickému vystoupil a dal najevo, že v čele vlivného deníku je nanejvýš nepohodlný. Když byl odchod Lisického ohlášen, postavila se za něj v otevřeném dopise adresovaném právě Hajdarowiczovi řada respektovaných kolegů z branže, přesvědčených, že nezávislost média může být zachována, jen když Lisicki zůstane. Marně. S Lisickim opustila redakci její větší část.

Impérium polského mediálního krále dnes čítá nejstarší týdeník v zemi Przegląd, po privatizaci Presspublicy pak deník Rzeczpospolita, hospodářsky zaměřený Parkiet a týdeník Uważam Rze. Hajdarowicz se nadále věnuje i dalším podnikatelským aktivitám ve své skupině a působí jako honorární konzul Brazílie v Polsku.

Šedá eminence svatoštěpánské koruny

I nejjižnější člen Visegrádu Maďarsko má svého vlivného podnikatele, který ví, jak spojit příjemné s užitečným, respektive vlastní i vládní byznys s médií. Osmašedesátiletý Gábor Széles vystudoval elektrotechniku a pak Harvard a během dvaceti let se stal jedním z nejbohatších průmyslníků v Uhrách. Széles je stejně jako výše zmínění pánové renesančním člověkem – působil jako prezident Svazu maďarských zaměstnavatelů a průmyslníků, vlastní holdingovou společnost obchodující s elektronikou Videoton

pokračování na straně 18

dokončení ze 17. strany

a šéfuje firmě Ikarus vyrábějící autobusy. V novém tisíciletí se rozhodl vstoupit na maďarský mediální trh a v roce 2005 založil televizní stanici Echo TV se zaměřením na ekonomické zpravodajství. V listopadu následujícího roku koupil Széles celostátní maďarský deník Magyar Hírlap s více než čtyřicetiletou tradicí. Deník se po roce 1989 vyprofiloval na liberální periodikum, což trvalo do doby, než se stal součástí Szélesových mediálních aktivit.

Jméno mediálního mogula oficiálně nefiguruje v maďarské politice, o to víc se ale mluví o jeho vlivu v kuloárech. Széles je horlivým podporovatelem premiéra Viktora Orbána a jeho vlády. Organizuje a především financuje tzv. pochody míru, jejichž úkolem je podpořit politiku a reformní kroky současné vlády, naposledy se takový pochod uskutečnil v rámci oslav národního svátku. Széles je spojován nejen s pravicovou vládou, ale také se silicím vlivem maďarské krajní pravice.

Na Echo TV i Magyar Hírlap se velmi rychle začaly projevovat pomě-

ry, které Szélese obklopují. Prostor začali dostávat novináři a komentátoři známí svými xenofobními postoji. Letos na jaře se jméno Szélesovy televizní stanice skloňovalo v souvislosti s novinářem Ferencem Szanisló. Ten svými vyjádřeními právě v Echo TV nejvíce potvrdil fakt, že se stanice veze na neofašistické vlně. Szanisló na obrazkách nazval Židy smetím a romskou menšinu v Maďarsku označil za lidské opice. Přesto mu bylo uděleno nejvyšší státní vyznamenání v oblasti žurnalistiky, údajně díky jeho novinářskému přínosu z minulosti, kdy referoval jako zahraniční zpravodaj o rozpadu Sovětského svazu či válce v Jugoslávii. Po protestech veřejnosti, kdy předchozí laureáti začali vracet svá vyznamenání, nakonec Szanisló na jaře letošního roku ocenění vrátil.

Rasistická aféra se nevyhnula ani Magyar Hírlap a její kořeny pocházejí dokonce z pera osobního přítele premiéra Viktora Orbána a komentátora Zsolta Bayera. Bayer je na vládní politiku úzce napojený nejen díky osobním sympatiím k nejvlivnějšímu muži Maďarska, ale i proto, že stál u zrodu

strany Fidesz. Podobně jako kolega z Echo TV měl Bayer nutkavou potřebu svěřit se čtenářům s tím, co si myslí o židovství a Romech a využil k tomu různá fekální přirovnání. Széles i šéfredaktor listu se zachovali jako chytrá horákyně a čtenářům se nejdřív omluvili, následně ale Bayera podpořili v jeho „umění“ využít svobody slova a otiskli prohlášení, ve kterém tvrdili, že Bayerova ostrá rétorika není ničím jiným než reakcí na dalekosáhlé škody, které v zemi svým chováním napáchali levicoví liberálové.

Cestu, kterou v Evropě nastolil Silvio Berlusconi, začíná využívat stále více Evropanů, kteří už netouží jen po penězích, ale i po vlivu na veřejnost. Z těch bývalých východoevropských odvážlivců se italské legendě zatím nikdo nepřiblížil, ale rozhodně nemůžeme říct, že nejde o zdařilé napodobení. Nesmíme však zapomínat, že i mediální magnáti jsou pořád jen lidé z masa a kostí, kterým může srazit hlavu špatně vyplněné daňové přiznání nebo prostě jen náklonnost k nezralým dívkám.

Mariana Pítrová

České armádní zakázky: málo muziky za hodně peněz?

Termín „armádní zakázka“ se v posledních letech stal do jisté míry synonymem pro nekoncepční nákup spojený s korupcí. Je ale skutečně Armáda České republiky kvůli svým akvizicím vyzbrojena nevhodnou technikou a přitom zlatým dolem pro určité „subjekty“? Přibližme si vybrané armádní nákupy posledních let a zhodnotme jejich dopady na fungování české armády a její rozpočet.

Současná podoba české armády se začala formovat po vstupu České republiky do NATO na základě Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR. Vzhledem k tomu, že používaná technika nezadržitelně stárá, bylo nutné přistoupit ke generační výměně řady systémů a techniky. Navíc čeští vojáci byli častěji vysíláni do zahraničních misí a pro ten účel je bylo nutné vybavit odpovídající výzbrojí. Navrhovaná reforma z roku 2002 ale nebyla kvůli častému střídání v ministerských křeslech a neustále se snižujícímu rozpočtu uspokojivě završena a její konečný výsledek je značně nejistý. Zmatky v koncepcích ve spojení s lobbingem zbrojařských společností vedly k řadě rozporuplných akvizic.

Transportéry Pandur

Velké vášně budí nákup kolových obrněných transportérů Pandur II od rakouské společnosti Steyr. Hlavním argumentem je jejich údajná čtyřnásobně vyšší cena než u strojů pořízených portugalskou armádou. Musíme však zohlednit fakt, že se porovnává nesrovnatelné. Většina českých transportérů byla na rozdíl od portugalských strojů vybavena dálkově řízenou bojovou věží, české transportéry mají vyšší balistickou ochranu, schopnost plavat a jsou vybaveny moderním elektronickým vybavením. Za zamyšlení ale stojí to, zda budou u pořízených transportérů smysluplně využity jejich špičkové vlastnosti – jestli stroje vysílané do zahraničních misí v pouštích podmínkách musí umět plavat nebo zda stroje operující v domácím prostředí musí mít vysokou balistickou ochranu a špičkové bojové vybavení? Celý proces pořízení transportérů navíc provází vyšetřování pro podezření z úplatkářství ve výši téměř půl miliardy korun.

Obrněnce Iveco

Z našeho pohledu další zajímavou zakázkou bylo pořízení obrněných vozidel Iveco. Nákup 90 vozidel italského

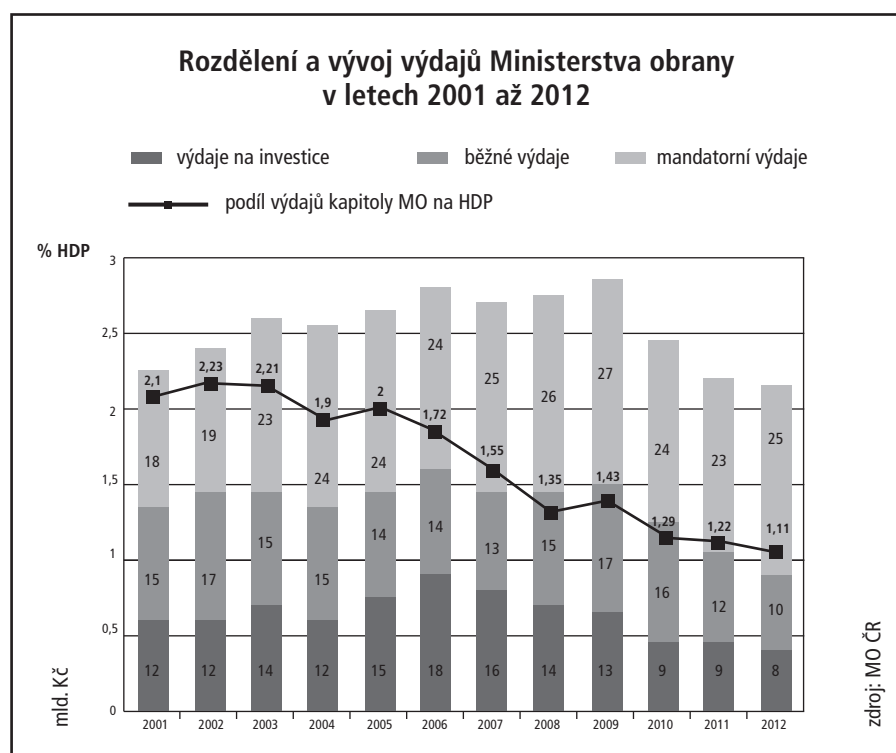
výrobce bez řádného výběrového řízení byl obhajován jako velmi výhodný díky společnému postupu se Slovenskem, čímž se mělo docílit množstevní slevy. Vše proběhlo ale naprosto jinak - slovenská armáda vozidla společně nezačkoupila (patrně to ani neměla v úmyslu, neboť je nakoupila již dříve), sleva nebyla žádná a cena za jednoho obrněnce byla o desítky procent vyšší než pro Rakousko či Norsko. Česká armáda navíc nová vozidla nepožadovala. A tak zatímco stát tratil, zainteresovaní čeští prostředníci si na provizích přišli na stamiliony korun. Nákup měl i nepříjemnou dohru v podobě vyšetřování od Evropské komise.

Radiolokátor Arthur

Ve výsledku byl nákup vozidel Iveco pro českou armádu přínosný, to se ale nedá říci o švédském dělostřeleckém radiolokátoru Arthur pořízeném roku 2005. Ačkoliv se jedná o špičkové zařízení, nemá v české armádě využití. Čeští dělostřelci totiž nedisponují druhým podstatným prvkem systému – moderními dělostřeleckými prostředky pro navedení přesné palby. Uvažovalo se alespoň o nasazení Arthurů v Afghánistánu, kde měly pomoci zajišťovat ochranu spojeneckých základů, se žádnou misí tohoto typu se ale v dohledné době nepočítá.

Letouny CASA

V současnosti jsou velmi diskutovanou zakázkou transportní letouny CASA. Zaprvé pro svou využitelnost v rámci českého vojenského letectva, dále pak pro velmi vysoké pořizovací náklady nebo pro policejní vyšetřování mířící do nejvyšších pater politiky. Čtyři španělská letadla nebyla nakoupena přímo od výrobce, nýbrž přes českého prostředníka, navíc bez výběrového řízení. Kromě toho vojáci preferovali pořízení konkurenčního typu od italského výrobce. Součástí nákupu byla překvapivá podmínka směny pěti českých bitevníků L-159 za jeden transportní letoun, čímž byl obchod obhajován. Italové ovšem tento požadavek akceptovali. Zakázka budí oprávněně vášně, neboť dle NKÚ vyšel jeden letoun při započítání všech souvisej-

cích položek na neuvěřitelných 1,4 miliardy Kč. I přes nadstandardní výbavu tedy nejméně dvakrát více než u jiných uživatelů. Kvůli neschopnosti projít vojskovými zkouškami nemohli čeští vojáci letouny tři roky plnohodnotně využívat. Úmysl prosadit L-159 i na zahraničních trzích ztroskotat. Jako kompenzace za řadu problémů byly následně dva dvoumístné bitevníky vráceny české armádě a tím dořešena budoucnost výcvikové letky vojenského letectva. Navíc bude vyplacena smluvní pokuta ve výši dvacet milionů korun. Armáda sice s letouny CASA vylepšila schopnosti transportního letectva, avšak za velmi vysokou cenu. Za nákup navíc Česká republika čelila žalobě od Evropské komise před Soudním dvorem EU.

Útočné pušky

Posledním případem je přezbrojení armády novými útočnými puškami od České zbrojovky. Na zakázku byla vypsána veřejná soutěž, ve které se vítězná CZ 805 BREN utkala pouze s belgickou FN SCAR. Soutěž byla kritizována pro krátkou dobu na podávání nabídek a neobvyklé požadavky zadavatele omezující větší konkurenci. Již od počátku přezbrojování se ozývala silná kritika na vysokou

cenu, kvalitu zbraní a jejich spolehlivost. Za pochodu se tak odstraňují problémy a probíhá modernizace. Řečeno některými vojáky bylo nakoupeno 8 tisíc prototypů. Česká armáda se při této akvizici s nejvyšší pravděpodobností stala pokusným králikem, neboť Česká zbrojovka vycítila obchodní příležitost v zahraničí, a tak urychleně potřebovala kvůli referenci zavést zbraň do domácích ozbrojených sil. Nové pušky si již zakoupil Egypt a několik dalších zemí uvažuje o jejich zavedení, např. Indie.

Závěry

Shrnuto a sečteno, jaké jsou hlavní nešvary při vojenských zakázkách? Především obcházení zákona o veřejných zakázkách, zmatky v koncepcích, nákupy přes spřízněné společnosti a zbytečně vysoké nároky na vybavení. Problematická je i nedostatečná konkurence, neboť vybrané společnosti mají kontakty na ministerstvu, vědí o chystaných soutěžích s předstihem. To vše doplňují stamilionové úplatky, o nichž nyní rozhodují soudy. Navzdory těmto nelichotivým faktům v mezinárodním srovnání 82 zemí patří ČR dle Transparency International v korupci

pokračování na straně 20

pokračování z 19. strany

v oblasti obrany mezi průměr. Formálně prý má nastaveny všechny mechanismy, ale jejich účinnost je sporná.

Nelze říci, že čeští vojáci v porovnání s ostatními spojenci zaostávají, ale stále se snižující a dlouhodobě podfinancovaný rozpočet ministerstva obrany ve spojení s předchozími často spornými a předraženými nákupy zapříčinily ztrátu některých schopností a oslabení dalších druhů sil.

Armádě postupně vznikly vnitřní dluhy v odhadované výši až 100 miliard korun, které ohrožují její životaschopnost. Šetří se na personálu, výstroji, výcviku, údržbě a odkládají se další potřebné modernizační projekty.

V oblasti armádních akvizic se možná začíná blýskat na lepší časy. Policie i justice se vážně zabývají pochybnými zakázkami a nebojí se zaměřit i na bývalé ministry obrany s jejich náměstkami. Byly přijaty předpisy omezující zakázky zadávané bez výběrového říze-

ní s odůvodněním, že souvisejí s obranou a bezpečností, byla zrušena povinnost nákupu zahraniční vojenské techniky a vybavení přes české prostředníky. Byl také vytvořen víceletý plán akvizic reflektující současné možnosti rezortu. Je ovšem také nezbytné zajistit i odpovídající výši finančních prostředků ze státního rozpočtu a shodu napříč politickým spektrem o úloze Armády České republiky u nás i ve světě.

Ladislav Havelka

Odkaz Jednoty bratrské

Jaký odkaz zanechala Jednota bratrská v českých zemích? Chtěla bych napsat velký, ale nemůžu. Místo toho se alespoň podělím o přání, aby v nás svůj odkaz zanechala, protože její působení v českých zemích patří mezi to dobré, na co můžeme být z dějin našeho národa hrdí.

Nejcennějším dědictvím Jednoty je její učení. Určitě má mnoho co říci dnešní církvi, ale i pro celou společnost může být inspirací, jak čeští bratři trvali na důležitosti stanovit si nejprve žebříček priorit, o které chtějí usilovat a kterým dávají přednost.

Její duchovní otcové rozlišovali mezi věcmi podstatnými, služebními a případnými. Za věci podstatné považovali takové, na kterých záleží spasení, jako jsou víra v Božství Ježíše Krista a v jeho zástupnou oběť, pokání a přijetí milosti vírou. Věci služební pro ně byly ty, jež jsou také velmi důležité, ale když se v nich někdo mýlí, nemusí tím být ohroženo jeho spasení. Takovými otázkami může být křtění nemluvnat nebo třeba tajemství, jak je Ježíš přítomen při Večeři Páně. Poslední kategorií jsou záležitosti, které se mění spolu s dobou a kulturou. Může to být liturgická hudba nebo i samotný průběh bohoslužeb.

Zmíněné učení dala Jednota dohromady v době, kdy ji vedl Lukáš Pražský. Jeho zásluhou bylo i otevření se světu. Jednota tak pod jeho vedením přešla z téměř sektářské uzavřenosti ve skupinu, která přijala zodpovědnost za veřejný život a začala usilovat o prosazení morálních hodnot i ve svém okolí. Udělala tak krok ve vývoji od následování husitského myslitele Petra Chelčického, jehož učení bylo v počátcích hlavní páteří vyučování Jednoty.

Jednota doma i ve světě

Zástupci Jednoty se neomezili jen na hranice domovské země, ale vedli rozhovory s významnými osobnostmi své doby, především s evropskými reformátory, ale i dalšími učenici jako například Erasmem

Rotterdamským. Biskup Lukáš Pražský si v letech 1522 až 1524 vyměňoval názory se svým současníkem Martinem Lutherem. Více příbuzných témat však našla Jednota u švýcarských kalvinistů.

Jednota bratrská zanechala silný odkaz i ve světě. Možná větší než ve své domovině. Nejen význačné osobnosti původní Jednoty, ale i působení Obnovené jednoty bratrské, která započala svou činnost v roce 1727 v saském Ochranově, zanechaly své stopy na mnoha kontinentech.

Jednota bratrská působila v českých zemích od roku 1457 a téměř po celou dobu své existence nebyla veřejnými autoritami uznávána. Až posledních jedenáct let před propuknutím Tricetileté války mohla svobodně vyznávat svou víru.

Čeští bratři tak neměli nikdy na růžích ustláno. Možná však, že v tom tkví jádro charakteru Jednoty. Pro převažující masu byla příliš radikální, volila příliš nepohodlnou cestu a riziko ztráty z připojení se k ní bylo příliš blízké a reálné. Nebyla početnou ani politicky vlivnou církví. Počet kališníků sahal ke statisícům, k příznivcům Jednoty se řadily i v jejich nejlepších dobách pouze tisíce.

Pronásledování a nepohodlí ale vytřídilo lidi, kteří myšlenky Jednoty zvažovali, a ty, kteří se k ní opravdu přidali. Mezi stoupenci malé církve, která se zpočátku ani nepovažovala za církev, se tak objevily význačné osobnosti, o kterých se ještě zmíním. K jejím řadám se přidali i někteří šlechtici, kteří jí svou podporou umožnili pronásledování přestat. Těšila se ochraně například Bohuše z Postupic, Viléma z Pernštejna, Jana ze Šelmberka, Václava Budovce z Budova nebo Karla staršího ze Žerotína.

Samizdat v Ivančicích

Dlouhou dobu bylo slabostí Jednoty, že považovala za zbytečnost vzdělání. O odmítnutí pohrdání vzděláním se silně zasloužil Jan Blahoslav. Bratrský biskup, působící v Ivančicích, dokončil otevření Jednoty světu také tím, že teologicky zdůvodnil potřebu umění a múz pro život křesťana.

■ Jan Ámos Komenský.
Zdroj: Wikimedia Commons

V Ivančicích byla založena také tiskárna, která v tajnosti vydávala dnešními slovy „samizdatové tiskoviny“. Až do roku 1609 pracovali tiskaři v naprostém utajení pod hrozbou trestu smrti. Cenzura v té době byla velmi tvrdá, v roce 1547 byl popraven olomoucký protestantský tiskář Jan Olivetský starší za šíření protistátních tiskovin a několik let po něm byl za stejné provinění upálen dr. Balthasar Hubmaier.

Roku 1578 se ediční centrum s tiskárnou stěhovalo z Ivančic do Kralic nad Oslavou, na panství a pod ochranu Karla staršího ze Žerotína, kde vzniklo i nejznámější dílo bratrských tiskařů Bible kralická. Její tvůrci vytvořili mezi lety 1579–1594 vrcholné dílo jak z hlediska bohosloveckého, tak i vědeckého a uměleckého. Tisk šestiřádkové Bible byl přirovnáván k dílům soudobých holandských tiskařů, kteří tehdy určovali evropskou míru kvality a stáli na nejvyšší úrovni.

V roce 1609 byl vydán Rudolfův majestát, kterým byla evangelikům v Čechách a na Moravě zaručena náboženská svoboda. Nejenže Jednota tak poprvé za dobu své existence získala zákonem zaručenou svobodu, ale kralická tiskárna také mohla vyjít z ilegality. Do roku 1620 tiskárna vydala 59 knih a sdružovala se kolem ní celá řada zajímavých a vysoce vzdělaných osobností.

Ve stejné době došlo i k rozkvětu bratrského školství. I když z řad Jednoty se v této oblasti proslavil především Jan Komenský, již za Jana Blahoslava byly bratrské školy považovány za jedny nejlepších. České pedagogické literatuře dala Jednota často první učebnice a téměř vždy to byly učebnice národní, nahrazující staré latinské příručky. Využila totiž tištěné knihy jako účinného vzdělávacího prostředku.

Komenský nebyl pouze pedagog

Tradici Jednoty završuje její poslední biskup Jan Ámos Komenský, který však většinu svého života strávil jako exulant. Do ciziny byl spolu s mnoha dalšími nekatolíky nucen odejít po vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627.

Ačkoliv je v Česku chápán především jako světově uznávaný pedagog, jeho osobnost a dílo je mnohem rozsáhlejší a pedagogika není tím nejdůležitějším. Vzdělání nebylo v jeho pojetí cílem, ale prostředkem k nápravě věcí lidských. A v centru této nápravy pro něj stál Bůh.

V pedagogické oblasti Komenský předběhl svou dobu. Například to, že člověk by se měl pořád něco učit, a to pokud možno hrou, protože takové učení je nejen zábavnější, ale také účinnější. A že má při tom učení postupovat od obecností k podrobnostem. A že se má učit cizí jazyky, protože jinak by se ve světě nedomluvil, jsou poznatky, ke kterým se hlásí moderní pedagogika, avšak v letech po smrti Komenského nebyly vždy převládajícími premisami školství.

Komenskému postupně jeho díla jako Brána jazyků otevřená a Informatorium školy mateřské zajistila věhlas po celé nekatolické Evropě. Byl zván na univerzity několika zemí, nabídky však odmítal. První významnou nabídku přijal až roku 1641, kdy se rozhodl vyhovět pozvání anglického parlamentu na přednáškové turné, během něhož vystoupil i před Královskou akademií věd.

Později byl pozván do Švédska, aby vedl reformu tamního školství a napsal pro ni učebnice. Kvůli rozporům s donátory i spolupracovníky nakonec učebnice požadované švédským kancléřem nevytvořil. Konec svého života (14 let) strávil v holandském Amsterdamu v bytě na jedné z nejlepších ulic, kde se konečně mohl v klidu a pohodlí věnovat pracím všenápravným. Nejdelsí úsek pobytu v zahraničí strávil v polském Lešně, kde během tří dlouhodobých pobytů žil celkem 19 let.

Co chybí v Modlitbě pro Martu

Když byl v roce 1648 uzavřen Vestfálský mír a tím skončila Třicetiletá válka, skončily též naděje českých exulantů na návrat do vlasti. Komenský se loučil s vlastí a církví spisem Křaťt umírající matky jednoty bratrské.

Právě z něj pochází jedna z nejcitovanějších vět Komenského díla. První československý prezident T. G. Masaryk si ji zvolil i pro své první programové poselství pronesené na půdě Národního shromáždění 22. prosince 1918. „Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvede-ného, vláda věcí Tvých k tobě zase se navrátí, ó lide Český.“

Bohužel většinou je citace ochuzena o úvodní slova, která zasazují Komenského zvolání do kontextu. Tak na soše Jana Husa na pražském Staroměstském náměstí můžeme číst slova „Věřím – že vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí – ó lide český!“. Podobně i známá Modlitba pro Martu, která provázela český národ pohnutými dobami Pražského jara a Sametové revoluce říká pouze „Teď když tvá ztracená vláda věcí tvých zpět se k tobě navrátí, lide, navrátí“.

Komenský zastával přesvědčení, že si Češi vichřicí hněvu zavinili sami svými vinami. Možná, že i v současnosti bychom se mohli na naši zemi podívat stejnou optikou – přiznat si vlastní selhání a pokorně uvěřit, že Bůh navrátí dobrý čas do naší země.

Marie Bydžovská

Populární téma: Cyril a Metoděj

Nebo také Konstantin a Michal či Crha a Strachota, synové slovanské matky a řeckého otce narozeni v Soluni. Vzhledem k velkoleposti oslav 1150. výročí příchodu věrozvěstů, nemá cenu se pouštět do deskriptivního pojetí hagiografické problematiky. Na to existují celé knihovny plné materiálu o soluňských bratřích. Iniciativa „sv. Cyril a Metoděj 1150 let“ na svých stránkách velehrad.eu úžasně problematiku mapuje a odkazuje na mnohé doprovodné akce k výročí cyrilometodějské misie. Nejnovějším počinem je také zdatně zpracované čtyřdílné dokumentární drama České televize Cyril a Metoděj – Apoštolové Slovanů, které podchytilo problematiku z mnoha pohledů. Dokument popisuje i politické motivace vedoucí k pozvání Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu a zároveň ukazují dramatické dopady jejich počínání. Takže popularizace tématu je v tomto roce více než vyčerpávající.

Při bližším pohledu se však vynořuje především komplexita jejich přínosu. Je třeba opustit zjednodušující kliše, že byzantští bratři přinesli na Velkou Moravu víru. Je důležité si uvědomit, že nebyli pouze věrozvěsty, byli zároveň, jak bychom řekli dnes, diplomati, sociologové, legislativci, pedagogové, lingvisti atd. a v rámci struktury tehdejší společnosti zasáhli opravdu všechny oblasti. S velkou nadsázkou můžeme říct, že jejich široký odkaz trochu připomíná už snad jen veledílo největšího českého fiktivního génia, který se těší takové oblibě. Možná je načase připustit, že podobně geniální odkaz skutečně existujícího tandemu poloslovanských bratří obrovskou měrou ovlivnil naše dějiny a že jejich odkaz výrazně rezonuje dodnes.

C&M písmo přinášející

Na žádost velkomoravského knížete Rostislava, směřovanou byzantskému císaři Michalu III., byli Konstantin a Metoděj vybráni pro misii právě kvůli jejich částečnému slovanskému původu. Oba ovládali perfektně jazyk Slovanů, i když moravský dialekt jim

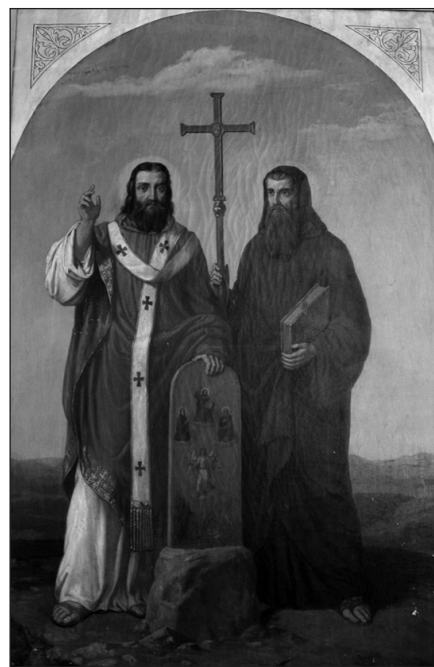
mohl zpočátku činit určité obtíže (navíc první překlady byly hotovy ještě před příchodem na Moravu a nářečí nezhledňovaly). Absence písma byla od prvopočátku mise jasným problémem, který musel být velmi rychle vyřešen, a to téměř za pochodu. Na základě široké znalosti několika jazyků a písem vytvořil Konstantin eklektickou soustavu znaků, jež byla ušita na míru právě řeči Slovanů. To znamená, že zohledňovala všechny souhlásky a samohlásky v jazyce obsažené. Nová přítomnost písma měla obrovský vliv na akceleraci kulturního vývoje celé oblasti, okamžitě totiž umožňovala efektivní zaznamenávání věcí národně-historických, hospodářských aj. Hlaholice byla v omezené míře používána na českém území ještě ve 14. století, kdy Karel IV. poskytl chorvatským mnichům, užívajícím toto písmo, klášter sv. Jeronýma a Panny Marie, dnešní Emauzy.

C&M překládající

Hlaholice byla designovaná již od počátku jako písmo určené pro možnost rychlého přepisu. Jedná se o kurzívu, která je snazší pro psaní. Z pramenů se dovídáme, že Konstantin a Metoděj diktovali překlady přímo z textu a písmo uzpůsobili do jakéhosi těsnopisu, kdy první písemný záznam pořizovali dva rychlopisci, z nichž jeden zaznamenával liché a druhý sudé věty. Teprve až další zapisovatel text kompletoval. Nevíme však, z jakého zdrojového textu překládali, ale lze předpokládat, že v souladu s dobovou tradicí znali texty nazpaměť a v Konstantinově případě se jednalo o znalost textů v několika jazycích. Pravděpodobně tak nešlo pouze čistě o překlad z řečtiny, ale ve hře byla i hebrejská, aramejská i latinská verze Písma. Dále vyvinuli spisovný jazyk, gramatiku a terminologickou jednotnost, nutné pro psaný jazyk, což do té doby nebylo v hovorovém jazyku třeba.

C&M demokratizující a zpřístupňující

Za účelem rychlého šíření nově přeložených textů byly školeny desít-

■ Obraz slovenských věrozvěstů od Josefa Zeleného v Rajhradském klášteře.

Zdroj: Wikimedia Commons

ky lidí přímo na Velikhradě, kde za tímto účelem vzniklo velice propracované překladatelské centrum. Vzhledem k věhlasné učenosti Konstantina a Metoděje, a zároveň i faktu, že se jim podařilo přinést s sebou jimi samými objevené ostatky svatého Klimenta, stala se z Velikhradu prestižní „univerzita“ pro celou oblast, kde se formovaly nově vzdělané slovanské elity.

Konstantin a Metoděj víru nepřinesli, ale zpřístupnili. Velká Morava patřila mezi křesťanské země, neboť panovník i vládnoucí vrstva křesťany již dávno byli. Země ale spadala pod sféru vlivu Francké říše Ludvíka Němce. Franští kněží prováděli misii na moravském území již spoustu let, nicméně bez většího úspěchu. Kromě často zmiňované jazykové bariéry se jednalo i o snahu vymezit se vůči Východofrancké říši, které byl Rostislav zavázán.

Podle zdrojů víme, že bratři žehnali domovy, pole, setbu, začátky žní aj., čímž prohlubovali velmi výrazně ortopraxi nižších vrstev. Zároveň došlo k určité demokratizaci v přístupu věřících. Běžný člověk se nově mohl účastnit mše, konečně také chápal její význam, a zároveň zpověď začala plnit svou roli, což latinský rítus v podání franských kněží ani zdaleka

neumožňoval. Zprostředkovali také znalost hagiografie a patristiky, které v oblasti chyběly úplně, neboť ani přítomní franští kněží v tomto ohledu sami vzdělání často nebyli.

C&M zákony tvořící

Metoděj, původní profesí archont, vytvořil první slovanský zákoník, známý pod názvem Zákon sudnyj ljudem, od kterého se odvíjí právní tradice všech slovanských států. Vychází z Eklogy, byzantského křesťanského práva, avšak velmi ji zestručňuje. Ke zjednodušení mohlo dojít především proto, že struktura společnosti nebyla tak rozvinutá jako řecká. Slovanská společnost fungova-

la na bázi značně propracovaného zvykového práva, a aby byl nový zákoník vstřícně přijat, Eklogu adaptoval velmi šetrně až neviditelně. Kromě jiného šlo o výrazné zeslabení fyzických trestů či implementaci křesťanských principů přímo do právního systému.

Svým dílem oba notnou měrou přispěli k tvorbě Velké Moravy jako suverénního státu. Konstantin Filozof přínosem církevně-morálního systému a Metoděj tvorbou státoprávního systému. Jejich nauky se šířily do okolních slovanských zemí velice rychle. A v momentě, kdy byli z moravského území vyhnáni všichni cyrilometodějští následovníci, našli útočiš-

tě právě u slovanských sousedů, kde byli vítáni velmi vstřícně a kde mohli své vědomosti šířit dál. Z historické perspektivy je období Velké Moravy marginální érou co do časového trvání, nicméně zejména díky Konstantinovi a Metodějovi se jedná o velice významné období dějin našich i mnoha dalších slovanských národů. Je skvělé, že v rámci oslav výročí, které s velkou pompou nejen na Velehradě běží celý rok, se daří i projektům, které téma trochu odlehčují a zpřístupňují široké veřejnosti. Ať jejich odkaz není v obecném povědomí redukován na každoroční jeden den volna navíc.

Kateřina Hamplová

Tři příběhy proti strachu

Na příbězích záleží, říká biolog Scott Gilbert. Příběhy, které si vyprávíme nás zásadně ovlivňují. Stáváme se těmi, kterými si myslíme, že jsme. Proto budu vyprávět tři příběhy o lidech, kteří jsou inspirací pro naši společnost, jež si právě teď vypráví, že je v krizi.

Hans Nielsen Hauge (1771–1824)

Když se Hans Nielsen Hauge narodil, etika a duchovní život z křesťanské perspektivy prakticky neexistovaly. Křesťanství v Norsku zůstalo už jen rámcem kulturních tradic. Hauge sám ale žil v praktikující rodině, navíc od mládí o víře četl a přemýšlel. Neimponovali mu proto kněží, kteří se místo o spásu duší starali o osvětu, hlavně v zemědělství. Říkal jim „bramboroví faráři“. Po silném duchovním zážitku ve 25 letech se rozhodl, že bude dělat jejich práci. Chtěl víru žít – „modli se a pracuj.“

S mládickou vášní se pustil do psaní, cestoval a kázal. Jeho náboženské sdělení bylo osobní, jednoduché a čisté – pietistické. Výborně mluvil. Brzy si získal okruh stálých čtenářů a posluchačů. Říkali si „Haugeho přátelé“ či „Čtenáři“. O politiku se nezajímal, ale to, jak jednal s lidmi, proměňovalo společenské vztahy. Kázáním, knihami, rozhovory i obyčejnou prací provázal mnoho lidí na cestě k sebeuvědomění. A tím vlastně i k sebevědomí – mnoho z nich se posléze stalo lídry svých komunit nebo celostátními politiky. Usiloval o to, aby ženy mohly mluvit ve veřejném prostoru a dával jim místo v poradách.

Nepohrdal ani prací. Vyučil se truhlářem, opravářem a také vyšívá. Při svých cestách Norskem prý pletl v chůzi, aby co nejlépe využil čas. Později se stal obchodníkem a průmyslníkem s vynikajícím smyslem pro příležitost. Sám rozjel několik lukrativních podniků nebo k nim dal impuls – od papírny přes železářny po rybolov. Dařilo se mu i v době ekonomické krize, kdy zavedené podniky kvůli napoleonským válkám

bankrotovaly. Jeho skromnost ho ale uchránila od toho stát se kapitalistou 19. století. Znal dobře lidi – uměl vybrat vhodného člověka, kterému podnik nebo nápad předal do péče. Postupně tak dával pryč vše, co založil. Firmy, které rozběhl, se staly komunitami rodinného typu. Lidé bez rozdílu postavení zde společně stolovali, modlili se i rozhodovali. K podnikům založeným Haugem často přijížděli nezaměstnaní. I když nemohli dostat zrovna práci, dostali alespoň najíst.

Křesťanství díky Haugemu v Norsku ožilo možná právě proto, že kombinoval ekonomiku s křesťanskými ctnostmi – skromností, čestností a tvrdou prací. Ze své duchovní cesty životem v čase nepřízně čerpal sílu a v čase úspěchu pokoru a nadhled. „Mé povolání je milovat Boha a mého bližního,“ tak chápal své poslání. Nikdy nebyl jen laický kazatel nebo jen ekonomický vůdce – duch a ruce u něj musely spolupracovat. „Duchovní stránka člověka musí být zaopatřena. Ale musí být brána vážně i odpovědnost za zlepšení materiálních poměrů a sociálních vztahů našich blízkých,“ napsal.

Architekt českého kapitalismu Václav Klaus by nad Haugem zavrtěl hlavou, kapitalismus má být přece bez přivlastků. Život norského kazatele nicméně dokládá, že kapitalismus je v podstatě spjat s křesťanskými hodnotami. Přesněji řečeno, předpokládá je. Počítá s důvěrou, poctivostí, péčí o chudé a dobrým zacházením se zaměstnanci.

Florence Nightingale (1820–1910)

Její rodiče měli zvláštní zálibu. Své děti pojmenovávali po městech, ve kterých přišly na svět. Budoucí reformátorka zdravotnictví se narodila v Itálii. A tak začal výstřední život Florence Nightingale.

Narodila se do bohaté rodiny a dostalo se jí neobyčejného vzdělání ve filosofii, historii, klasické literatuře

pokračování na straně 24

dokončení ze strany 23

i hudbě. Vynikala v matematice a statistice. Uměla latinsky, řecky, francouzsky, německy a italsky. U dívky jejího postavení se očekávala svatba a snadný život. Florence ale nápadníky odmítala. Do deníku si zapsala: „Nikdy děti, nikdy láska, nikdy svatba. (Moje) morální...aktivní povaha... vyžaduje pocit uspokojení, a ten bych v takovém životě nenašla.“ Odmala projevovala silné sociální citění a cítila se Bohem povolána pomáhat.

Nemocnice ji přitahovaly od začátku. Už jako teenager navštěvovala chudé a nemocné. Z návštěv v nemocnicích si dělala poznámky – zajímala ji léčba i jak to v nemocnici chodí. Později začala číst knihy o zdravotnictví a hygieně a připravila svou první sociální reformu. Nakonec se rozhodla pro povolání zdravotní sestry. Rodiče nesouhlasili. Ještě by přijali, že se odmítá vdát, ale takové nevhodné chování nikoliv. Ošetřovatelky byly společensky nemožné, negramotné a špatně finančně ohodnocené. Situaci vyřešili po svém. Poslali Florence na cestu po Evropě. Přijde na jiné myšlenky a třeba se i zamiluje! Jenže ona jen rozšířila svá pozorování o zdravotnictví a v Německu absolvovala tříměsíční kurs v luterské škole pro diakony. Na cestách se definitivně utvrdila ve svém povolání.

Florence Nightingale začala v Ústavě pro nemocné šlechtičny v Londýně.

■ Hans Nielsen Hauge Zdroj: Wikipedia

Jako ošetřovatelka byla začátečnice, znalostmi ale předčila mnohé. Po roce povýšila, a začaly změny. Zavedla „pavilony nemocí“, kde leželi pacienti s podobnou diagnózou, teplou vodu po celé budově, ale i drobné vychytávky v podobě výtahu na jídlo nebo zvonku u každého lůžka.

V roce 1854 vypukla válka na Krymu a Nightingale se nechala s několika desítkami sester vyslat do boje. Ošetřovatelky dorazily do velké nemocnice ve Scutari. Na podlahách ve špíně i vlastních výkalech ležely tisíce nemocných pacientů. Mezi nimi vesele řádili potkani a blechy. Přivítání bylo více než chladné, ale za týden už lékaři sami chodili za sestrami a prosili o pomoc. Zdravotní sestry uklízely, vařily (i diety), pečovaly o nemocné, nechaly vybudovat toalety a vyčistit kanalizaci. Nightingale pamatovala i na intelektuální a duchovní potřeby: nechala vybudovat studovnu a knihovnu. Sama v noci s petrolejkou kontrolovala pacienty, odtud přívlastek „dáma s lucernou“. Díky ošetřovatelkám se za půl roku snížila úmrtnost ze 42 na dvě procenta a Nightingale se po krymském dobrodružství stala hrdinkou a vzorem mnoha žen z britské vyšší společnosti. Její Zápisky o ošetřovatelství se staly bestsellerem hned po svém vydání. Stát se ošetřovatelkou bylo najednou vnímáno jako vznešené povolání.

Z darů od přeživších a vlády britského impéria založila první ošetřovatelskou školu v Anglii, později i vysokou školu medicíny pro dívky a reformovala vojenské nemocnice v Anglii i vojenské zdravotnictví v Indii. Stala se zdravotnickou poradkyní během všech válek, které Britové vedli za jejího života. Významně ovlivnila sociální péči a její zákonodárství, obor zdravotnictví, rozvinula obor epidemiologické statistiky a analýzy veřejného zdraví. Za část popularity u vlády vděčila své schopnosti zasvěcovat úředníky do své práce. Prezentovala ji totiž vizuálně, ráda například používala koláčový graf.

Mnoho z jejího pozorování platí dodnes, třeba pět podmínek účinné péče o nemocné: zdravé prostředí, čistý vzduch, funkční odpady, čisto-

■ Florence Nightingale Zdroj: Wikipedia

ta a světlo. A nejméně tyto dvě zásady by se měly vrátit do učebnic českých zdravotnic: „Všímejte si všeho, co se týká pacienta!“ a „Reagujte na pacientovo přání!“

Florence Nightingale dělala, co jiné nezajímalo, šla tam, kam se jiní nesnížili – do výkalů, bolesti, smrti. Nepracovala, jak „to stačí“, ale pečlivě a s ohněm v duši. A tak viděla daleko větší věci, než si kdy sama dokázala představit.

Janusz Korczak (1878–1942)

„Nedáme vám nic. Nedáme vám Boha, protože vy sami Ho musíte hledat ve svém vlastním srdci... Nedáme vám Vlast, protože ji budete muset nalézt vlastní snahou a myšlením. Nedáme vám lásku k Člověku, protože není lásky bez ochoty odpouštět a odpouštění je obtížné, je to těžká práce, kterou na sebe musí každý vzít sám. Můžeme vám dát jen jednu věc – touhu po lepším životě, který ještě neexistuje, ale bude existovat v budoucnosti, a bude to život v pravdě a spravedlnosti. Možná, že tato touha vám přinese Boha, Vlast a Lásku.“

Tak shrnul Henryk Goldszmit alias Janusz Korczak svou pedagogiku. Učitel, pediatr, autor dětských knih, básník, propagátor práv dítěte a jistě bychom našli další přívlastky. Jeho životní téma bylo dítě jako člověk: „Děti nejsou lidé zítřka, ale lidé dnes.“

Vystudoval medicínu v domovské Varšavě i jinde a humanitní vzdělání získal v bytových seminářích známých jako „Létající univerzita“. Zásadně ho inspiroval J.H.Pestalozzi – originální myslitel a jeden z prvních, který bral vážně vnitřní svět dítěte.

Korczak se do pedagogické praxe nevrhl po hlavě. Osm let pracoval v dětské nemocnici a později i ve Společnosti pro sirotky. V roce 1912 byl vybrán za ředitele nového židovského sirotčince, Domu Sierot ve Varšavě. Jako asistentku si vyvolil výbornou pedagožku Stefani Wilczynskou.

V novém sirotčinci stvořil nový svět. „Dospělí mluví ne k dětem, ale s dětmi,“ napsal. Morální principy se stávaly tématy k diskusi a rozhodování, děti je prožívaly v každodenním životě. Korczak se snažil porozumět emocím a psychice dětí. Bral je také, jaké byly, s jejich možnostmi i hranicemi, dobrotou i zlobou.

V Korczakově dětské republice měly děti vlastní parlament a čestný soud s obhájcem, žalobcem a porotou. Sám pan ředitel před soudem několikrát stál. Pravidla a etika totiž platí pro každého. Smyslem trestu bylo to, že děti pochopily, čeho se dopustily. Vydávaly také vlastní noviny, starší psaly a mladší se na nich se zvědavostí učily číst. Tak se učily přátelství, spolupráci, ale i odpouštění a mnoha dalším ctnostem.

Za dva roky nastoupil pan ředitel jako vojenský lékař na bojišti první světové války. Když se vrátil, jeho pedagogický směr ho už proslavil natolik, že o něj stál i další sirotčinec pro polské děti Nasz Dom. Jeho život nabral na obrátkách. Pracoval v obou sirotčincích, řídil experimentální školy, učil na univerzitě a seminářích, psal knihy, vedl vlastní pořad v rádiu, kde vysvětloval a popularizoval práva dětí. Praktikoval jedinečný výchovný systém a jeho díla ani dnes neztratila nic na své aktuálnosti. Získal mnoho ocenění, ale nezpychl a práci se sirotky nezanedbával. Jeho zásluhou přibyla například k židovským novinám Nasz Przegląd týdení příloha psaná dětmi.

Ve třicátých letech se v Polsku dostala k moci radikální pravice a ta Korczaka kvůli židovskému původu vytlačila z veřejného prostoru. Jeho pozici rozhodně nevytěžily tři návštěvy izraelských kibuců a názor, že by se všichni Židé měli odstěhovat do Izraele.

Když přišli Němci, odmítl přijmout jejich pravidla a nosit hvězdu. „*Jediné, co nám nemohou vzít, je důstojnost.*“ Několikrát byl pro to zbit a vězněn. Brzy byly děti z jeho sirotčince převezeny do ghetta. Pan ředitel šel s nimi. Sháněl jídlo a udržoval řád, na který byly děti zvyklé. V srpnu 1942 byli pravděpodobně v Treblince zavražděni Korczak, Wilczynská i sirotci z Domu Sierot. Na cestu si vzali nejlepší šaty, oblíbenou knížku a svou důstojnost.

Věta „demokracie není pro každého“ se ve světle Korczakova života jeví jako prázdný bonmot. Polský učitel dokázal něco, co zatím žádná vláda světa: úspěšně vychovávat k demokracii v tom nejlepším slova smyslu. Nezáleží na tom, kam jde svět, ale kam jdou jednotlivci. Právě ti formují budoucnost. Kdo jsme my Češi, co si neseme, co chceme, kam směřujeme? Na tuto otázku hledáme odpověď. Jako společnosti nám chybí sebeuvědomění. Ležerní toleranci k čemukoliv probublávají extrémní postoje. Komika střídá tragiku. Šéf řetězce Billa stahuje halal kuřata z prodeje, protože jejich prodej napadá část zákazníků jako pozvánku muslimů do Čech. Vysokoškolák vyjádří svůj i obecný pohled na politiku slovy „ať je to aspoň sranda“, a hází hlas do urny. Sídlištěm pochodu je fašistická mládež a z davu vyletí dlažební kostka. Co nás má spojovat ve 21. století?

Demokracie je způsob myšlení. Myšlení získáváme výchovou, zkušeností, zážitky, vlastní reflexí, pozorováním. Pokud chceme žít v demokracii, musíme myslet a jednat demokraticky. Není třeba stydět se za to, že se musíme učit. Demokracie není „cohcárna“, ale cesta soužití založená na spolupráci, respektu k druhému, snaze druhému porozumět, touze po spravedlnosti a pravdě a hledání a dodržování hranic. Není právě takový svět, škola a rodina, které si přejeme pro naše děti?

Haugeho příběh nás zastihuje na duchovní cestě, na které celý život jsme. Získával na ní KOHO CO? nejen pro svůj vnitřní duchovní život, ale pro celý svůj svět. Duchovní cesta, to je přemýšlení, hledání, pobývání s druhými, ctnosti, poctivost vůči sobě, modlitba a meditace. Na své vlastní si můžeme postavit stoličku, sednout si a nenahlédnout za obzor. Hauge ale vřele doporučuje takovou stoličku používat pouze k odpočinku dočasnému.

■ Janusz Korczak na izraelské pamětní známce. Zdroj: Philatelia.ru

„Slyšeli jste to o Florence? Klesla hluboko pod svou úroveň. Zbytečně si špiní ruce,“ tak vyprávěli příběh britské ošetřovatelky její současníci ještě na začátku krymské války. My už ho dnes čteme jinak. Sestupem ze své úrovně do „bahna“ negramotnosti, nemoci a smrti vyzdvihla celou oblast lidské činnosti a vrhla na ni naprosto jiné světlo. Citlivě, pečlivě a tvořivě pomáhala tam, kde viděla potřebu. A v tomto umění se u ní můžeme školit.

Vocatio (čti vokáció) čili povolání nebát se použít své schopnosti k obecnému dobru v pravý čas na správném místě. Tak teologie pojmenovává tajemný impuls, který nasměroval životy těch tří. I doby a společnosti mají své vocatio. Mým vánočním přáním je, abychom ho jako společnost rozpoznali a vyslyšeli.

Marie Jüptner Medková

Češi, Západ a křesťanství

Byla neděle, 7. července roku 1985 a české křesťanství mělo za sebou asi 1200 let existence. Komunistický ministr kultury Milan Klusák byl právě potupně vyprovázen z tribuny za hlasitého pokřiku desítek tisíc poutníků. Při legendární pouti na Velehradě takhle dopadli všichni komunističtí funkcionáři. Jásotu se dočkal až kardinál František Tomášek, který na tribuně četl poselství od papeže Jana Pavla II. Křesťanům v onom davu se podařilo něco nového: Češi se přestali bát.

Co všechno vlastně znamená křesťanství pro Čechy a západní svět? Nebudu dlouho napínat: Západní civilizace i česká společnost, jak je známe dnes, existují právě díky tomu, že se v Římské říši potkalo křesťanství s antikou. Ježíšův odkaz tomuto civilizačnímu svazku přinesl motivaci k aktivitě, svobodnou vůli, univerzální lásku, sounáležitost, pokoru a naději. Antika si jako věno přinesla řecké kritické myšlení, římský smysl pro organizaci, vysokou úroveň vzdělanosti a člověka jako individualitu. Západní civilizace se zformovala na latinském západě říše, jehož kultura a vývoj se lišily od řeckého východu. A právě na Západě vznikla dynamická a kreativní civilizace, která nemá v historii obdoby.

Mezi Západem a Východem

Na naše území přišlo křesťanství nejpozději v 9. století. Nejdříve z latinského Západu (hlavně z Bavorska) a roku 863 pak jako slavná cyrilometodějská mise z Byzance, která přispěla k rozvoji místního slovanského jazyka a kultury. Z politických důvodů však byla jejich aktivita nakonec neúspěšná a navzdory některým pokračovatelům byl další osud českého státu spojen se západním latinským křesťanstvím. Jak známo, v českém prostředí byl a je neúspěch Konstantina (Cyrila) a Metoděje vnímán spíše jako smutná událost, hlavně kvůli vzájemným třenicím s Němci a vyzývané slovanské vzájemnosti. Jenže příslušnost k latinskému Západu znamenala být

součástí mnohem progresivnější civilizace. Latina jako univerzální jazyk a církevní jednota totiž umožnily dobrý přenos informací mezi jednotlivými zeměmi, které dohromady tvořily celkem soudržnou civilizaci. V pravoslavlí to bylo jiné. Státy s vlastními liturgickými jazyky byly odkázané především samy na sebe. Rozdílů mezi křesťanským Západem a Východem bylo víc, což vedlo roku 1054 k jejich definitivnímu rozkolu. Pravoslavný východ byl totiž dále ovlivňován Orientem, takže byl (a je) emotivnější, vrcholem náboženského prožitku se stala pasivní mystická snaha jednotlivce o přiblížení Bohu a je zdůrazňována nicotnost pozemské existence. Ne náhodou se komunismus uchýlil nejdříve v pravoslavném Rusku a také silná tradice anarchismu se v tomto světle jeví logicky. Oproti tomu lze západní pojetí křesťanství ukázat na řeholi svatého Benedikta z Nursie, která sehrála nenahraditelnou roli při záchraně antických vědomostí a formování evropské civilizace. Benediktini, kteří se do Čech dostali v 10. století, totiž střídali modlitby s fyzickou i duševní prací a vyznávali život v organizované komunitě, takže jejich kláštery se staly nejen hospodářskými středisky, ale také centry vzdělanosti.

Přijetí křesťanství dotvořilo český stát a posunulo ho na novou civilizační úroveň. To platilo i pro ostatní státy střední Evropy, které ho přijaly. Česká společnost se od 10. století rozvíjela pod „dohledem“ zemského patrona svatého Václava. Ostatně, dnes málokoho napadne, že svatý Václav svým kladným přístupem ke křesťanství vlastně pomohl zachránit českou státnost, jak popisoval historik Dušan Třeštík. Víte třeba, kdo byli Lutici nebo Obodrité? A jaký odkaz zanechali světu? Pokud na to bez tříkilové knihy nepřijdete, tak vězte, že podobně by dopadl kmen Čechů, kdyby nepřijal křesťanství. To bylo tehdy takovým vstupem do Evropy, mezi civilizovanou společnost. A pokud jste v ní nebyli, nikdo se s vámi nemazlil. Doba byla tvrdá pro všechny zúčastněné a mírumilovná Ježíšova zvěst mohla společenské potřeby i lidskou přirozenost nasměrovat, ale nikoli jí potlačit úplně. Podobné je to i s často probíranými církevními excesy, protože ve středověku se církev stala společností a veškerá společnost byla v církvi. Čeští rytíři se také vydávali na křížové výpravy do světa islámu, který měl tehdy na kontě už přes 450 let dobývání nejen křesťanských zemí. Přímým impulzem ke křížovým výpravám připomenu alespoň krále Vladislava II. a bratrance Přemysla I. jménem Děpolt, který před svou smrtí u Akkonu dobyl mnohá vítězství.

Plodný středověk

Navzdory své pověsti byla většina středověku myšlenkově plodným obdobím, ve kterém se na Západě zřetelně oddělila moc světská a duchovní a samotnou církví byly zakládány univerzity. Ne nadarmo středověk končí objevováním světa a vynálezem knihtisku. Mnoho duchovních

■ Chrám svatého Petra v Římě.

Foto: Tomáš Fošum

■ Kardinál Miroslav Vlk nese symbol české země.
Zdroj: Wikimedia Commons / Kmenická

obohacovalo během středověku i novověku vědu a kulturu (např. Akvinský, Occam, Koperník, u nás Jan Hus nebo Prokop Diviš), a to včetně věd přírodních, jejichž bezpříkladný rozvoj zásadně přispěl k modernizaci Západu.

Kromě toho, důsledky zvelebování českých zemí jakožto centra Svaté říše Římské a celého křesťanstva Karlem IV., tedy především pocit důležitosti, nově založená univerzita (1348), rozvoj vzdělanosti a s tím spojená vypjatá gotická zbožnost, to vše zanechalo v českých zemích hlubokou stopu. V kombinaci s morem a hospodářským poklesem to byly hlavní důvody vzniku husitské revoluce. Ze samé podstaty západního křesťanství totiž vycházejí pravidelné snahy o obrodu církve i společnosti, a proto jsou dějiny Evropy dějinami reforem a renesancí.

Snahy o obrodu církve vyvrcholily vznikem protestantismu v 16. století, který v zemi husitů padl na úrodnou půdu. Katolíci sice tehdy prošli vlastní obrodou, ale u nás jich bylo jen málo. Protestantismus se všeobecně vyznačuje decentralizací, větším důrazem na individuální přístup, autoritu Písma a odmítnutí církevní tradice, k čemuž Kalvinismus přidává úspěch jako projev boží přízně. To pak vytváří celkem vhodné prostředí pro bujení podnikavosti, ale za cenu častého tříštění sil (je přes 33 000 protestantských denominací). Rozvoj českého protestantismu skončil vítězstvím katolíků roku 1620, následovala rekatolizace a my se tak můžeme jen domnívat, jak by dnes vypadala protestantismem formovaná česká mentalita.

Islám před branami

Mezi 16. a 18. stoletím zasáhl do vývoje českých zemí a střední Evropy opět islám. Osmanští Turci,

poslední z mnoha asijských nájezdníků, dobyli Balkán a snažili se proniknout do nitra Evropy. Český a uherský král Ludvík Jagellonský s nimi roku 1526 prohrál bitvu u Moháče, na útěku se utopil, a českého trůnu se na 400 let ujali katoličtí Habsburkové. V jejich armádách bojovali Češi po tři století proti Turkům a pomáhali tak bránit hranice křesťanské Evropy. Dodám, že asi nejznámějším českým bojovníkem proti Turkům je šlechtic Zdeněk Kaplíř ze Sulevic, který se roku 1683 vyznamenal při obraně Vídně. Téma islámu je pro Západ aktuální i dnes, proto ho rozeberu detailněji.

Islám, stejně jako křesťanství káže víru v jednoho Boha, ale hodnotově představuje jeho protipól. Oproti svobodné vůli staví fatalismus, proti kreativnímu jednotlivci kolektiv, vůči rozumu a aktivitě podřízenost Alláhově vůli a proti nekonfliktnímu Ježíšovi drsného válečníka Mohameda. Korán se na rozdíl od Bible nevykládá v kontextu (určité náznaky jsou jen u šiitů) a je navždy neměnný. Správný muslim tedy nepochybuje, takže vymizení vcelku uniformní a pasivní arabské filosofie, ovlivněné tou řeckou z dobytých území, příliš nepřekvapí. Svět islámu se rozumu uzařel. Oproti rozšířenému názoru je dnes celkem zřejmé, že kulturní kontakt Evropy a islámského světa byl malý. Většina evropských vědeckých a kulturních úspěchů, jak říká např. vlivná francouzská historická škola Annales, byla dosažena aktivitou křesťanů. Pro potvrzení stačí porovnat frekvenci stavebních slohů křesťanské Evropy a zbytku světa. Z ostatních výdobytků si Evropané během své historie, v pro Západ tak typickém stylu, „vzrobali“ ze zbytku světa pouze to, co uznali za vhodné.

Triumf rozumu

V 18. století nastala doba osvícenství a tehdy skončilo dlouhodobé napětí mezi vírou a rozumem triumfem rozumu. Autorita církve v habsburském soustátí postupně mizela díky mohutnému vědeckému rozvoji, Marie Terezie a Josef II. podřídili církev státu (k její škodě) a roku 1781 byla vyhlášena tolerance vůči ostatním křesťanským směrům. Následovalo přebudování společnosti a postupně vznikala moderní český národ. Na jeho formování se podílela řada kněží, za všechny připomenu Josefa Dobrovského. Od 18. století se modernizoval i judaismus, když byli Židé hluboce ovlivněni evropským vývojem. Křesťanství u obyvatelstva postupně zpovrchnělo, ale větší vystupování z církve a ztrátu autority duchovních lze vidět až koncem 19. století. Kromě tehdejší modernizace společnosti na tom měl zásluhu především socialismus, který spolu s liberalismem zaplňoval ideologický prostor vyklizený církví a absolutismem. Křesťanské strany, které na modernizaci a její neduhy reagovaly, začaly vznikat až na sklonku 19. století.

pokračování na straně 28

dokončení ze strany 27

Rozpad Rakouska-Uherska roku 1918 byl pro českou katolickou církev bolestivý, protože jí lidé vyčítali propojení s (čerstvě) opovrhovanou monarchií. Věřící houfně přecházeli k jiným směrům a přímo od katolické církve se odtrhla národně zaměřená Církev československá (později husitská). Dodám, že v roce 1920 se sloučili přívrženci luterského a kalvínského směru do Českobratrské církve evangelické, která navazovala i na domácí husitskou tradici a Jednotu bratrskou. Situace se po pár letech stabilizovala, ale pak přišel nacismus a po něm komunismus. Pro české duchovní to znamenalo nejen časté zatýkání a někdy i mučednictví, ale řada z nich se účastnila aktivního odporu. Jako memento nám budiž nacistický i komunistický žalář pro arcibiskupa Josefa Berana, příběh bývalého katolíka a později pravoslavného biskupa svatého Gorazda pomáhajícího parašutistům, kteří provedli atentát na Heydricha, nebo umučení faráře Josefa Toufara příslušníky StB.

Křesťanů ubývá, ale šance tu je

Velké zvraty 20. století, ve kterém každá vládnoucí ideologie vymazala tu předchozí, změna životního stylu a kulturní relativizace nakonec způsobily, že po roce 1989 nastalo v České republice určité ideové vakuum. Žijeme tak v době krize identity, kterou nahrazuje ekonomizace společnosti. Velké problémy má i české křesťanství, protože podle sčítání lidu bylo roku 2011 členem jakékoli křesťanské církve jen necelých 14 % Čechů. Úpadek křesťanství je ostatně znát v celém západním světě. Pokud jste jedni z těch, kteří tvrdí, že naši dominantní římskokatolickou církev zachrání liberalizace, tak se mýlíte. Podle dat z USA, Velké Británie nebo Francie mají totiž liberálně vedené církve vyšší úbytek věřících. V našich poměrech to lze dokázat na liberální Církvi československé husitské, které mezi roky 1991 a 2011 ubývali věřící ještě rychleji než českým katolíkům a evangelíkům.

Potenciál tu přitom je, podle Eurobarometru se roku 2010 jen 37 procent Čechů vyjádřilo, že nevě-

■ Přelomovou knihu o Josefu Toufarovi napsal Miloš Doležal. Foto: Gita Vašíčková

ří v Boha či jinou nadpřirozenou sílu. Pokud si navíc uvědomíme, že víra je podle současných vědeckých poznatků dána lidem zřejmě geneticky, měla by zaznít otázka: „Jestli nebude tuto potřebu víry plnit křesťanství, základ české kultury a celé západní civilizace, kam kráčí naše budoucnost?“

Jan Holovský

V Praze a Brně se kina v poklidu rozmluvila německy

Když se na podzim roku 1929 v Praze poprvé objevil zvukový film, promítaly se především snímky v anglickém znění z americké produkce. Již v roce 1930 je ale následovaly i česky, a vzhledem k jazykové vybavenosti značné části obyvatelstva, i německy hovořící filmy. A kina byla vyprodaná.

Postavení němčiny v české společnosti se nicméně za posledních 80 let znatelně změnilo, čehož si všimli i dva

■ O německý film mají diváci čím dál větší zájem. Foto: Gita Vašíčková

nejmenovaní germanofilové, svědkem jejichž debaty o úpadku němčiny v Česku jsem se nedávno, a tak trochu nechtěně, stala. Společně se pohoršovali nad tím, jak málo dětí se učí tento jazyk na školách, a prorokovali zkázu naší ekonomiky. Vedlo mě to k úvaze: pravdou je, že pokud nemá člověk ten správný sitzfleisch, němčinu se naučí jen stěží. Navíc podle řady mých, především franko- a hispanofonních, přátel zní tento jazyk značně nesympaticky a beztak se lze v Německu bez problémů domluvit anglicky. Tak proč ztrácet čas s der, die, das? Protože mě nebaví číst na das Filmfestu titulky!

Zájem neklesá

V kontextu předchozích řádků mě na letošním, již osmém, ročníku tohoto festivalu zaujalo, jednak kolik lidí má i dnes zájem o německý, rakouský a švýcarský film a jednak (a to především) kolik lidí patrně nad němčinou „ztrácelo“ a „ztrácelo“ celé hodiny času (anebo přinejmenším kolik lidí schopně předstírá, že vůbec nemusí číst titulky). Teze o probíhající úpadku němčiny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku každopádně dostala na festivalu pořádné trhliny.

Dalo by se říci, že němčina je na tom dokonce možná lépe, než jak tomu bývalo před osmdesáti lety, jelikož představa,

že promítání německy mluvené komedie *Der unsterbliche Lump* ve výše zmiňovaném roce 1930 v někdejším pražském kině Avion vyvolalo několikaletý nepokoje podněcované českými nacionalisty, se v dnešních souvislostech jeví spíše jako úsměvná.

V hlavní roli Hannah Arendt

Das Filmfest, již tradiční přehlídka představující to nejlepší z aktuální německojazyčné tvorby, probíhal v říjnu nejprve v Praze a pak v Brně. Ve své hlavní sekci se festival věnoval radostem a strastem tzv. generace Y, tedy mládeže narozené v 80. a 90. letech 20. století. Letošním největším hitem se stal snímek ze sekce Das Filmfest Spezial režisérky Margarethe von Trotta

Hannah Arendt pojednávající o známém filozofce a reportérce, jež se proslavila svou reportáží o procesu s nacistickým zločincem Adolfem Eichmannem a také svou tezí o banalitě zla.

Osud nezměníš (?)

Celkem festival uvedl téměř třicet titulů, z nichž mě osobně nejvíce zaujal snímek *Okno do léta* (Fenster zum Sommer). Jeho režisér, Hendrik Handloegten, při představování filmu v zaplněném kině Lucerna s úsměvem pronesl, že jej těší skutečnost, že se jeho film promítá v tak krásném kině, jakým je právě Lucerna, a taktéž byl potěšen tím, že na rozdíl od jedné nejmenované latinsko-americké země, kde svůj film také uváděl, zde disku-

se probíhají až po zhlédnutí filmu. Důvodem, proč v Jižní Americe diskuze občas probíhá již před projekcí, je údajně snaha vyhnout se následnému rozladění a nespokojenosti publika.

Handloegten asi věděl, na co naráží. Měl ale štěstí, protože české publikum mu díky poselství, které jeho *Okno do léta* neslo, odpustilo i značnou nereálnost (či snad až nesmyslnost), na niž jinak realisticky působící snímek stavěl. Hlavní hrdinka, Juliane, kterou výborně ztvárnila Nina Hoss, totiž došla k pochopení, že osud svůj, ani osud ostatních, nedokážeme změnit. A to ani, když jej můžeme prožít dvakrát.

Jana Růžicková

Současná polská fotografie aneb kulturní štace ve Varšavě

Emblematickou galerií soudobé fotografie je Czulość. Jde o nezávislé uskupení fotografů, kterým je blízká myšlenka D.I.Y. („do it yourself“) a kteří si v roce 2010 vytvořili vlastní prostor pro výstavy i koncerty. Zaujetí mladých tvůrců (všem ještě ani nebylo třicet let) se podílí na genu loci tohoto ojedinělého místa. Galerii vede Janek Zamojski, který se pohybuje jak ve světě módní a reklamní fotografie, tak ve světě reportážní fotografie a portrétů. Zamojskiho fotografie jsou zasněné, stylizované. Obdobně úhledně působí také fotografie dalšího člena hnutí, Witka Orskiho, až na to, že je na nich maso (samostatná výstava *Wulgarne*). Fotografie Weroniky Ławniczak se vyznačují minimalistickým přístupem a výstižným výrazem. Stanisław Legus vyjma toho, že je ilustrátorem a bubeníkem v několika kapelách (*The Phantoms*, *Black Coffee*), je taktéž tvůrcem fotografií s křehkou intimní atmosférou. Konceptualista Paweł Eibel se inspiroval texty Julie Kristevy (koncept intertextuality). Na svých fotografiích se zabývá podobností situací, které slovy popsat nelze a my přesto usilujeme o to, je slovy vyjádřit. Lena Dobrowolska, držitelka *Foam Talent Award*, se ve svém projektu *Plateau* soustředila na tělo, lidské bytí, coby součást geografického, sociálního

a kulturního organismu. Experimenty s formou jsou vlastní tvorbě Nampei Akakiho a Piotra Bekase.

Do Varšavy přesídlila etablovaná galerie Starter, v jejímž čele stojí Marika Zamojska. Galerie je domovskou scénou Pawła Bownika, kterého fotograf Paweł Fabjański uvádí jako protipól estetiky tvůrců skupiny Czulość. Ač jsou jeho fotografie humorné, vyznačují se racionalitou a precizností. Jeho poslední výstava byla inspirována klasickou ikonografií. Z galerie Starter může být českému publiku známá Agnieszka Grodzińska. Grodzińska svoje koláže z fotografických materiálů, ve kterých mění význam mediálních obrazů jejich přenesením do jiného kontextu, což je příznačná vlastnost techniky koláže, vystavovala v Praze v Galerii Laboratorio.

Dalším zajímavým místem je Suffit, prostor na pomezí dílny, ateliéru, galerie a squatu, což je situace, v které byla před pár lety též Czulość. Kolektiv Suffitu tvoří například Przemek Dzienis, kterému se daří lavírovat mezi svým svěbytným výrazem a „komercí“, což nevznívá zrovna originálně, ale Dzienis originální je, či Grzegorz Welnicki, jehož fotografie jsou charakteristické kompozicí vycházející z klasické malby.

Samozřejmě fotografii se věnuje též Zachęta, Národní galerie. Fotky převážně z padesátých až sedmdesátých let naleznete v galerii *Asymetria* či *Fundacja Archeologia Fotografii*. Nejen na výstavy fotografií narazíte v galeriích *Le Guern*, *Leto*, *Lookout Gallery* či *Raster*.

Soudobé polské fotografii se věnují dva festivaly. *FotoFestiwal* se koná v Lodži. Festival je známý svoji přátelskou atmosférou obdobnou atmosféře např. Letní filmové školy v Uherském Hradišti. V porotě *FotoFestiwalu* sedí také Rafał Milach, renomovaný fotograf oceněný *World Press Photo*, který vyučuje na Institutu tvůrčí fotografie v Opavě. *Photomonth* se pořádá v Krakově a představuje aktuální tendence světové fotografie. Oba festivaly se konají červnu.

Všem kultury chtivým je určen zářijový *Warsaw Gallery Weekend*, který představuje veškerou kulturní scénu, nikoli jen fotografickou.

Magda Juránková

Příspěvek byl konzultován s Majou Dabrowskou, *Talent representation* PINK production s.r.o.

Kdo kácel v lesíku mého dětství? Krkonose a ti „druzí“

To místo lze lehce minout a vzhledem k davu turistů, kteří tudy každoročně proudí, sem vlastně ani nepatří. A přece tu je, v pruhu vegetace mezi svatopetrským potokem a Věřinou cestou, než odbočí ostře doprava a začne stoupat. Neoznačený hrob skrývající ostatky Josefa Richtera st. a dalších někdejších obyvatel Špindlerova Mlýna.

Píše se 25. květen 1945 a čtrnáctiletý chlapec se vydává na místní četnickou stanici, aby se zeptal, co se stalo s jeho otcem. Strážník mu oznamuje, že je mrtvý. Chlapec se pokouší argumentovat (!), že přece nejde zabíjet jen tak. Dostane se mu odpovědi, že se s tím musí smířit, protože partyzáni mají svoje vlastní zákony, a je poslán pryč. Napsat „domů“ by bylo onoho léta eufemismem.

Neuplyne měsíc a Josef se čtyřmi mladšími sourozenci pozoruje z korbě nákladního auta vzdalující se siluetu Kozích hřbetů. Jeho matka vyzývá další dospělé, aby nebrečeli. Dostávají se do sběrného tábora (dnešní hotel EDEN v Herlíkovicích) a odtud po třídní strastiplné cestě vlakem do poválečného Německa. Spolu s dalšími

krkonošskými Němci táhnou saskými ulicemi, přespávají ve stodolách (jako utečenci nesměli nikde setrvat déle než den) a jdou stále dál – za střechou nad hlavou, jídlem a ztracenou důstojností. Josefova jedenapůlletá sestra Brigitta tyto štrapace nepřežije. Richterovi za dobrodružných okolností přechází do americké zóny a v roce 1946 se jejich „křížová cesta“ zastavuje až v dalekém Bádensku-Würtenbersku, kde je Josef přijat do učení jako rozvážec pečiva. Po měnové reformě může své matce koupit z učňovské výplaty podobné rádio, jaké jí bylo zabaveno v Krkonoších. Útrapy pozvolna končí a začíná nový život v Německé spolkové republice.

K minulosti se Josef Richter vrací (nebo minulost se vrací jemu?) až v 80. letech, kdy se začne angažovat v sudetoněmecké komunitě. V roce 1988 je zvolen předsedou Heimatkreis Hohenelbe a sepisuje svůj raný život do knihy nazvané „Dětská léta mezi rájem a peklem“. Hranici mezi rájem a peklem tvoří události toho léta, kterými byl násilně vytržen ze svého dětství a donucen předčasně dospět. Své vzpomínky bere Josef Richter takové jaké zůstaly. Jeho kniha tak připomíná horninu protkanou žilami dětských vzpomínek, které v ní zkameněly, aby po letech mohly vydat svědectví. Richter bere tento kámen ustrnulé paměti opět do ruky a dívá se do něj, jakoby znovu vyvolával starý film. Místo pensionovaného padesátníka k nám promlouvá ten malý kluk a vypravuje v úžasném detailu o barvách a vůních hor. O svém „krkonošském ráji“ na Špindlerově boudě, kde byl jeho otec obchodním vedoucím. O době předtím, kdy bylo vše v pořádku a na svém místě. Opravdu bylo?

Paměť, v níž něco chybí

Na podzim roku 1938, jak si Josef vzpomíná, nebyl jeho táta nějaký čas doma. Jak se později dozvěděl, opustil Špindlerovku a „ukryl se do bezpečí“ ve Slezsku. Zda byl jeho otec tehdy na slezské straně cvičen ve Freikorps se vším, co to obnášelo (slib mlčenlivos-

ti a přísaha doživotní věrnosti Adolfu Hitlerovi), Josef nepíše. Zato útek otce a tet vysvětluje slovy: „Člověk se přece musel obávat války!“ (s. 53). Kdo mu to řekl? A kdo to řekl tomu, který mu to řekl? Josefovy vzpomínky můžeme číst jako projekční plátno, na kterém stále lpí – vybledlé, ale přesto stále rozpoznatelné – šmouhy, kterými jej kdysi počmárala nacistická propaganda. Ta tehdy již nějakou dobu prostřednictvím rozhlasu „masírovala“ krkonošské Němce a formovala jejich světonázor (Československý rozhlas vysílal v němčině jen půl hodinu denně). Myšlenka, že pokud Československo nevyhoví Henleinovým požadavkům, bude samo pokládáno za agresora a viníka války, kterou se domníváme zahlédnout v Josefově vysvětlení, pocházela z Berlína a byla do Krkonoš přenesena radiovými vlnami.

Není to jediné memento, které je zaseto do Josefovy paměti, aby tam svědčilo o hříšnosti tehdejšího světa. Jen o několik řádek níže se dočteme, že otec vstoupil do NSKK (Nacionálně-socialistický sbor řidičů nákladních vozů), a to proto, že „rád řídil auto“ a „určitě také snil o tom, že někdy bude mít vlastní“ (s. 53). Jinde (s. 66) jsou zmíněni podvyživení muži a ženy z koncentračních táborů, kteří chodili po domech a „brali si šaty, prádlo a zejména potraviny“. Ani vzpomínka na to, jak jedna z těchto žen dala jeho sestřičce tabulku čokolády, nebrání Josefovi v tom, aby daný odstavec – jen tak – zakomponoval mezi příchod Rudé armády a hrůznosti Národního výboru. Ovšem... jakému Josefovi? Tomu čtrnáctiletému, nebo padesátiletému, který zcestoval svět (jako zaměstnanec IBM žil nějaký čas i v Paříži a Tokiu), a od něhož by člověk očekával, že si najde čas přemýšlet o tom, co si pamatuje?

Navzdory času, který od té doby uběhl, charakterizuje Richterovy vzpomínky žádná nebo minimální reflexivita. A je to právě čas, kvůli němuž jeho paměť ztrácí svou nevinnost. Zajisté, je tu trauma, které, jak Richter přiznává, se mu dosud nepodařilo překonat. Ale vedle něj tu pozorujeme i moment odhodlání. Odhodlání uchovat si svůj dětský svět

Zweiter Weltkrieg (1939–1945) 133

Name	geb. am	Haus	gefallen am/vermißt seit
ERBEN Heribert	1905	19	1944
ERBEN Karl	05.08.1922	99	vermißt 1943 Ostfront
ERBEN Vinzenz	15.01.1916	99	17.09.1942 Ostfront
FEISTAUER Josef	28.06.1910	71	18.01.1942 Ostfront
FEISTAUER ?	?	71	?
FISCHER Heinrich	?	21	auf See ?
GOTTSTEIN Friedrich	?	38	08.04.1944 gestorben in Kriegsgefangenschaft
GOTTSTEIN Hans	02.11.1912	63	22.06.1942 Ostfront
GOTTSTEIN ?	?	74	? 1944
HACKEL Hermann	?	85	22.07.1944 Ostfront
HÖLTMANN Berthold	13.06.1914	9	06.08.1943 Ostfront
HÖLTMANN Walter	?	9	vermißt
HÖLTMANN Willi	09.1915	9	01.10.1944 Ostfront
KLEINER Franz	1910	63	24.06.1944 Ostfront
KRAUS Josef	30.10.1915	37	01.02.1944 Ostfront
KRAUS Ludwig	03.11.1909	79	1942 Ostfront
MÖHWALD Alfred	17.11.1911	34	17.11.1941 vor Moskau
MÖHWALD Franz	?	1	?
MÖHWALD Bruno	14.06.1921	68	14.01.1944 Ostfront
PATZ Josef	06.08.1911	77	12.05.1942 vermißt Ostfront
PREISLER Josef	28.08.1914	36	10.1941 Ostfront
RENNER Franz	10.02.1922	15	12.11.1943 Ostfront
SCHÖNFELDER Gustav	1908	63	1945 gestorben in Kriegsgefangenschaft
SCHOLZ Johann	09.07.1906	46	25.03.1944 Ostfront
TANNHAUSER Josef	19.01.1919	7	04.1945 vermißt
ZIENECKER Johann	21.07.1906	5	18.02.1943 Ostfront
ZIRM Otto	?	64	? 1944

■ Komunity krkonošských Němců během války takřka vymřely po meči – muži byli jako nepříteli spolehliví poslání do nejtěžších bojů. Na snímku seznam padlých z Hořejších Herlíkovic (Hackelsdorf), dnes v katastru obce Strážné.

Foto: Jan Kirschner

bez rušivých momentů a nikdy v něm nedospět. Jen málokomu z krkonošských Němců, kteří se ve svých knihách na stará kolena vrací do Krkonoše, se podaří prolomit okovy konejšivých obrazů „modrých hor a zelených údolí“ (úvodní strofa Riesengebirgslied). Příliš dlouho byly tyto okovy uzamčené a nyní je již příliš pozdě.

Malý Josef si všímá, že se ve špindlerovském kostele sv. Petra množí věnce (za každého padlého se hraje requiem) a jako ministrant přichází pravidelně do styku s válečnými zajatci internovanými v Herlíkovicích. Dál čte nicméně Buffalo Billa a nehledě na labyrint okolního světa si žije v ráji svého srdce, jak to umí jen desetiletý kluk. Připomíná dítě hrající si na malebném pískovišti, přes jehož plot nakukuje obluda. Krok za krokem ten plot demontuje. Ale dítě si toho nevšímá. A nevšímá si toho, ani když dospěje, ani když se na jeho skrání objeví první šediny.

Muži z Krkonoše se z války nevrátili, a pokud ano, o tom, co zažili (a dělali), mlčeli. Rozhovor, v němž se synové ptají svých otců a otcové jim odpovídají, tak v rodinách původních obyvatel Krkonoše nikdy neproběhl, protože proběhnout nemohl. Paměť otců, která by propíchl bubliny vzpomínek jejich nejbližších, v tomto případě klíčová a nenahraditelná, je nenávratně ztracena. Ostatně, ani Josef Richter nejeví přání se svého otce na něco ptát. Lze se mu divit, když mu stále nikdo neodpověděl na to, proč umřel a proč jeho ostatky stále leží v roští u sjezdovky? Ty otázky nelze otočit - paměť má svou poslušnost, kterou nelze ošidit. Z hlediska své geneze tak paměť sudetských Němců zůstává pamětí žen a dětí.

Druhé Krkonoše v Bavorsku

Za oknem vlaku ubíhá zvlněná krajina, po které jsou rozesety lesy, pasoucí se dobytek a dřevěné stodoly se střechami z červených tašek. Je konec září 2013 a jedeme se podívat na vlastní oči na ty „druhé“. Městečko Marktoberdorf leží na dohled od Alp. V letech 1945 a 1946 sem, do bavorského Allgäue, dorazilo několik transportů s vyhnanci. Počet zdejších obyvatel se díky tomu zdvojnásobil na 6 tisíc a v obci, která si Němce z Vrchlabska oficiálně osvojila, vyrostlo Krkonošské muzeum. Četné podobizny Krakonoše v něm upomínají na dávnou dobu, kdy si lidé brali své bohy, kamkoli šli. V muzeu je také vystaven původní vrchlabský městský prapor, který si po válce někdo omotal kolem těla a pod kabátem vynesl před zraky Čechů z radnice.

V sále místního kongresového centra se schází na 160 Němců z původního vrchlabského okresu ke svému každoročnímu srazu. Většinou jsou to čilí sedm- až osmdesátníci. Navzdory svému věku i tomu, že hory opouštěli jako děti, by ale každý z nich poměrně bezpečně strčil do kapsy libovolného Čecha, pokud jde o krkonošský místopis a lokální dějiny. Sedají si kolem jednotlivých cedulek s názvy krkonošských obcí. Nejvíce pamětníků mají Hohenelbe (Vrchlabí), Arnau (Hostinné)

a Hermannseifen (Rudník). Jinde ale sedí jen dva nebo tři a nemálo cedulek zůstalo v krabici – nikdo už nepřišel. Promítají se fotky z letošního pobytu na Erlebachově boudě a zpívá se Riesengebirgslied. Družné rozhovory starých přátel se tiší, jen když se podává večere a během proslovů. Starosta Marktoberdorfu poukazuje k tomu, že „nejde nikdy o reakcionářské ideové dědictví, ale o hledání podmínek pro trvalý mír“. Staronový předseda organizace Christian Eichmann (syn posledního německého majitele papíren v Hostinném) vypichuje důležitost zdravého povědomí o dějinách.

■ Z 53. výročního setkání sudetoněmeckého vrchlabského okresu (Heimatkreis Hohenelbe). Špindlerův Mlýn reprezentuje s manželkou pouze pan Renner, vlastními slovy „poslední mohykán“. Svěřil se mi, že právě píše dopis špindlerovskému starostovi kvůli zmíněnému neoznačenému hrobu na Věřině cestě. Předešlé dopisy zůstaly bez odpovědi.

Foto: Jan Kirschner

Ti lidé vymírají, není ale vidět, že by je to příliš ochromovalo. Mluví o digitalizaci muzea pro (rychle) blížící se dobu, kdy už nebude žít žádný pamětník, a nejnovějších aktivitách v Rudníku (o.s. Přátelé Bolkova) nebo Hořejších Herlíkovicích (o.s. SEM Přátelé Herlíkovic). Právě v těchto a podobných lokálních iniciativách, které lidi spojují nikoli na základě národnosti, ale vztahu ke kulturní krajině a její minulosti, spatřuji svou budoucnost. Program pokračuje v neděli na kopci nad městem u sochy Krakonoše (hledícího jak jinak na Severovýchod) a zastavením u památníku padlých. Jako každý rok. Více než 65 let po vynuceném odchodu z kdysi „nejkrásnějších hor na německém východě“ pokračuje tato pospolitosť v tom, co si předsevzala – udržet si tradice, paměť, identitu, svůj odcizený svět. Sotva bychom našli v Evropě podobný kulturní výkon, srovnatelnou vůli.

Je pondělí a většina účastníků 53. setkání (začali se scházet v roce 1960) již odjela. Dokončit program a absolvovat výlet na nedaleký hrad Neuschwannstein se navzdory nepříznivému počasí rozhodla jen hrstka seniorů. Vidíme je při vystupování z vlaku ve Füssenu a spěcháme za nimi. Po několika minutách strávených vkládáním zavazadel do úschovy je ale už nenajdeme. Zmizeli v mlze.

Jan Jüptner

Přečtete si v příštím čísle:

- 25 let od pádu komunismu ve střední Evropě
- Karel Veliký - otec Evropské unie?
- Rok od zvolení Miloše Zemana

■ „I ty můžeš být předplatitelem Demokratického středu
Foto: Tomáš Fošum

Pošlete SMS na číslo **720 002 002** ve tvaru **DES 1-5**

1 **2** **3** **4** **5**

kde „1-5“ je známka jako ve škole. Chcete nám říci více?
Napište komentář za známku do SMS.

Cena SMS odpovídá běžné ceně u Vašeho operátora, neplatíte nic navíc